

MEIE KODULI NNUKASVATUSE
ARENEMINE JA EDU RIIKLIKU
ISESEISVUSE AJAL.

AUHINNATÖÖ 1931 A.
1-SEL DETSEMBRIL
VÄLJAKUULUTATUD
TEEMIL.

Talts, Hermann

1. det. 1932 a. Lõunuseksped. 1
Kõrge auhinnaga väärtisest.
Andor: slud med det Hermann Talt

850

Auhinnatöö
473584

EESTI KODULINNUKASVATUSE ARENEMINE JA EDU

RIIKLIKU ISESEISVUSE AJAL:

47884

Asudes kirjutama Eesti kodulinnukasvatuse arenemist ja edu riikliku iseseisvuse ajal, tahaksin kõigepäält selle pildi kohta anda ülevaate, mis valitses Eestis enne 1919 a. sügist, mil asutati "E. Sulg ja väikelooma kasvatajate selts". Alles nimetatud selts hakkas korraldama ja arendama kodulinnukasvatust sihilikumalt, viies meil selle praegusele tasemele. Kuni 1919 a. sügiseni meil Eestis riikliku iseseisvuse ajal polnud tehtud midagi kodulinnukasvatuse kõrgemale tasemele tõstmiseks.^{1/} Eesti kodulinnukasvatuse varajasemad arenduskatsed toimusid möödunud sajandi II-sel poolel. Kuigi Eestlased juba asumisel praegusesse asupaika kasvasid kanu, puuduvad meil andmed ühegi sihilikuma arendustöö kohta kanakasvatuse alal. Linde kasvatati nii kuidas nad ise kasvasid. Esimese pääsukesena C.R. Jakobson a. 1875 ühel Pärnu "Eesti Põllumeeste Seltsi" koosolekul selgitab kanade ja hanide kasvatamist majapidamises.^{2/} Veidi hiljem ilmub ta kõne eribrosüürina "Anid, nende kasulik kasvatamine ja nuumamine". Sellest momendist algab Eestis ajajärk, mil hakatakse rohkem rõhku panema kodulindude teadlikule kasvatusele. Nii ilmus järgmisena a. 1864 M. Kampmanni sulest raamatukene "Kanade pidamine".^{3/} Samuti avaldas ka H. Laas oma ajakirjas "Põllumees" artikleid kanakasvatuse üle.

1904 aastal läksid Eestist esimesed noormehed Orlovi linnukasvatuse kooli. F.J. Lorenzon kellel juba 1903 a. omatehtud incubaatorgi oli, andis brošüüri: "Kunstlik haudumine" 1905 a. välja. 1906 a. asutab ta isegi ajakirja "Kodulind", kuid tellijate puudumisel ilmuvad kõigest 3 nummert. Hiljem ilmuvad "Põllutööleht" Tartus, ning "Majapidaja" Haapsalus käsitavad samuti kodulinnukasvatuse puutuvaid küsimusi. 1911 a. läksid 2-isikut Peterburi linnukasvatuse instruktorite kursustele.

Aasta hiljem 1912 a. detsembris moodustati E. Põllumeeste Seltsi juures eriline "Sulgloomade komisjon". Viimane aga ei täitnud endale panduid kohustusi liigete sagedaste puudumiste tõttu istungitelt, mida

1917
2A

1917

1917

1917

473584

põhjustas liig suur vahemaa elukohtade vahel. Peterburist tagasi tulnud korraldab Jul.Aamisepp Tall.E.Põll.Setsis" 2-he nädalise linnukasvatuse kursuse, millest ligi 200 isikut võtsid osa. Siit peale algab huvitumine kodulinnukasvatusest laiemates ringkondades. 1913 a. asutati Kuresaares kohalikkude sakslaste poolt "Kodulinnupidajate Selts" Aasta hiljem asutati samasugune selts ka Tallinna. Kahjuks puhkenud maailmasõda katkestas algatud tööd. Juba varem kui 35 a. tagasi olid põllutöö- ja karjakasvatuse näituste juures ka kodulindude osakonnad.^{4/} Samuti peeti ka kõnesid ja kursuseid, mis ka omajagu aitasid kaasa kodulinnukasvatuse edenemiseks. E.V.R. rajamis aastatel oli veelgi raskete olude tõttu /rüüstamised N.Vene poolt ja Saksa okupatsioon/ arendustöö takistatud. Aga juba esimesel võimalusel pandi alus "Eesti sulg- ja Väikeloomakasvatuse Selts'iga" Eesti Kodulinnukasvatuse arengule. Seltsi eesmärgiks oli sulg- ja väikelooma kasvatuse arendamine Eestis, et saavutada selle läbi nii seltsi liikmetele kui ka kogu rahvale sissetulekuallikaid. Juba I-mesel koosolekul otsustati Rud.Zero poolt väljaantav kuukiri "Väikeloomakasvataja" võtta seltsi korraldusse. Uueks toimetajaks valiti Jul.Aamisepp. Samal koosolekul valiti seitsme liikmeline juhatus Jul.Aamiseppaga eesotsas. Avati ka nõuande büroo Tallinna ning peeti lühiajalisi kursuseid, milledest osavõtt oli, arvestades tolleaegsete oludega, väga elav. Koguti andmeid kanade ja muude kodulindude arvu ning tõu kohta. Andmete põhjal oli 1919 a. 209'926 kodulindu ning munade arv 12.535.560. Kahtlemata on need andmed umbkaudsed, sest rahvast rõhus hirm maksude kui ka rekvisitsiooni tõttu, mis keelas neid andmast õigeid andmeid. Üldiselt oli kanadest 95-97% segaverelisi, kelledest 75% kergeid -, ja 25% raskeid tõugu. Saartel ja Virts- ning Peipsi äärseil mail esinesid ka vähesel arvul maakanu, kes aga hilisemal ajal kultuuritõugudega on segatud. 1920 a. osutus siis Eesti ja sulg ja väikeloomakasvatajate seltsi esimeseks täielikuks tööaastaks. Kuigi kodulinnukasvatuse arendamiseks polnud sõjapäivil olukord veel küllalt soodus, - tuli nimelt seltsi liigetele kanatoitudeks Tallinna linnavalitsuselt teravilja, kliisid muretseda, - arenes selle edu jõudsasti. Osalt selle tõttu kogunes seltsi ümber arvukas kogu liikmeid- /900/.

Loomakasvatuse Peavalitsuse toetusel avanes võimalus tuua Saksamaalt puhast kodulinna tõumaterjali. Toodi nimelt! 1/valgeid, pruune itaalia kanu ja 2/~~Pommeri~~ hanesid. Et ka siin raskustega tegemist tuli, näitab asjaolu, et toodud lindudest osutusid paljud haigeteks.

11/Leghornidest oli 2 kana tiisukusesse surnud, samuti põdenud üks selle tõu kukk haigust, nii et teda otsustati tappa varsti. Põldpüükanu kukk olnud verevaene, samuti kehaehituse poolest pole ~~kasvanud~~ kasvanud suguseltsi nõuetele, - Olla lõppenud teadmata! haigusesse. Ka kanadest pole ~~kasvanud~~ kasvanud üks sugunõuetele. Pommeri hanedest, milledest üks pidi isa ja 2 ema olema, osutunud kõik emasteks.

1920 a. muretses välismaalt veel inkubaatoreid, kondiivseid, muna konserveerimis ainet ja kirjandust linnukasvatuse alal.

Veebruaril kuul avati seltsi kantselei juure maksuta nõuandebüroo, kust asjatundjad ja hiljem instruktor nõu andsid.

Vabariigi Valitsuselt saadi ajakirja "Väikeloomakasvataja" trükkimise ja paberi kulu katteks 26.000 senti. Kaastööpuudust kannatas ajakiri veel siiski, sest et honoraari maksta ei suudetud. 1920 a. sügisel asutati veel Tartus seltsi osakond. Koduline (Põllumees 1925 a. l. 18 aruandel) oli meil 1920 a. 338.119 ja neist kanu 282.834 /E. linnikasvatavate seltsi 1919-1929 a. aruandel oli kanu 296412/.

E. Sulg ja väikeloomapidajate kongressil võeti munamüügi ühisuse asutamine uuesti päevakorrale. /Esimene munamüügi ühisus asutati 1914 a. Harjumaal Kloostri vallas, mis sõjapuhkemisel likvideerus/. Kongress võttis vastu järgmise resolutsiooni: "Kanakasvatuse edendamiseks on vaja munamüügi ühisusi ellu kutsuda ja selleks kiirelt korraldame alata. Ühisused töötaksid esialgu kodumaa-turgude jaoks, /sel aastal oli toiduainete väljaveo keelatud. /- /toimetuse märkus/, kuid kaugemale tulevikku ei saa ka munade väljaveo küsimust lükata, sest mine tootakse rohkem kui omamaa turg jõuab ära tarvitada, mille tõttu nende hinnad teiste saaduste hindadega kaugelki tasakaalus pole".

1920 a. olid meil - "Põllumees" 1925 a. l. 18 andmetel, kanad munenud 16.970.040 muna. Sel aastal mune välja veel ei veetud.

E. Sulg- ja Väikeloomakasvatatajate Seltsi poolt peeti 1920 a. 5 üldkoosolekut ja 1 sulg- ja väikeloomakasvatatajate kongress, ning juhatuse koosolekuid 54 korda.

Kõik eelpoolmainitud andmed 1920 a. kohta näitavad, et viletsate olukordade peale vaatamata kodulinnukasvatuse arendamise sihis edasi püüti. Omist algatusist tiivustatud asuti II-se kanakasvatuse arendamis-aasta lävele.

Et laiemaid ringkondi tiivutada kanakasvatuse arendamiseks, tuli 1921 a. intensiivsemalt ajakirja välja anda. Et aga vähestele rahalistele sissetulekutele ammutada lisa, otsustati korraldada pidusid. Viimased õnnestusid ka kaunis hästi, andes 30-35.000 marka, millest selts sai 5-10%, sissetulekut. 1921 a. eelmise aasta eeskujul muretseb selts sulgloomade jaoks Toitlusministeeriumist soodsail tingimusil toiduaineid. Kuna seltsi korteriküsimus tegi muret, otsustati osta maja. Osa rahagi saadi ostuks, kuid hiljem loobuti siiski sellest. Ka oli kindel kavatsus linnukasvatuskooli käima panekuks. Samuti jäi ka seegi kavatsus teostamata, kuna leiti olevat selle veel varajase.

Et osalt pääseda trükkimisega seotud kuludest, alati "Väikeloomakasvatataja" väljaandmist "Põllumehe" lisana. Sääluures trükiti eraldi siiski 500 eks. linnaelanikkudele. Väheste kaastöö ja rahaliste raskuste tõttu jääb aga "Väikeloomakasvatataja" sügisel seisma, olles ilmunud järjest 2½ aastat. Raha puuduse tõttu ei saanud keegi kirjutiste eest kogu selle aja vältel honoraari, millega on seletatavki vähene kaastöö ajakirja lõpuperioodil. Eelmiste aastate eeskujul oli ka nõuandebüroo avatud, millist aga vähe kasutati. Eduna peame märkima seltsi tegevuse laienemist osakonna asutamisega Tõrva. Sellel aastal /1921/ oli seltsi liikmete arv Tallinnas 450, Tartus 305 ja Tõrvas 20. Jaanuaris 1921 a. peeti Tartus esimesed linnu- ja väikeloomakasvatuse kursused, millistest võeti elavalt osa. Samuti peeti samal aastal aprilli kuus Tallinnas 1-mene sulge ja väikeloomakasvatuse kursus. Tartu lähedal asuvast Kabina mõisast saadi normaal- talu, kuhu olid kogutud järgmised kodulindude tõud: a/Kanad;- 1/ Leghornid, 2/ Koehindid, 3/ Brahma, 4/ Faverollid, 5/ Plymouth-rockid, 6/ Andalusiad, 7/ Minorkad, 8/ Paljaskaelad, 9/ Rhode-Islandid, 10/ Orpingtonid, 11/ Paduanerid, 12/ Bantamid, 13/ Hollandi.

b/Haned: 1/ændeni . 2/ häina küürnina.

c/Pardid: 1/ruani, 2/pekingi, 3/segaverelised.

Suurimaks päevakorra punktiks oli 1921 aastal munade väljaveo küsimus. 6.märtsil oli Põllutöministeeriumis suurem nõupidamine karja-saaduste väljaveo asjus, kus ka põhimõttelikult otsustati teatud tingimustel kanamune veda^{da} välja. Ministeeriumi poolt avaldati kanamunade väljaveo määrused, mille põhjal oli võimalik vaid neid mune eksporteerida, mis kaalusid üle 50 gr., olid värsked, tembeltatud ülesosatäite poolt, ning pakitud korralikult kastidesse. Päälegi pidid olema kõik eksporteeritavad munad I ja II sorti. Esialgu lubati vedada välja 0,5 miljonit muna 18/.

Esimesena tegeleb väljaveoks munade kokkuostu alal P.K. "Estonia". 19/Nii ostis ta 5 kuu jooksul /juunist-oktoobrini/ 467.928 muna kokku. Kuna puudus välisturg munade mahutamiseks siis P.K. "Estonia" andis oma muna saadetised kaupmeestele kaubaproovidena ära.

P.K. "Estonia" vedas 1921 a. välja /Põllumees 1925-lhk.18/:
 augustis 106.560 muna
 septembris 120.760 "
 oktoobris 138.360 "

Üldse veeti välja sel aastal 2.150.620 muna. Et palju mune halbade pakkimiste ja veoolude tõttu rikki läksid, siis osutus ka väljaveetud munade arv^{suures} (vähemaks kui kokku ostetud munade arv. Samal ajal algasid ka Leedu Juudid "Ameerika-Inglis-Leedu sündikaadi" nime all meie kanamune eksporteerima. Lõpuks asus ka "E.S. ja väikeloomakasvatajate selts" vedama välja kanamune. Et seltsis vastav kapital eksporteerimiseks puudus pidi ta ostetud munad väikest vaheltkasu saades, edasi andma ja lõpetama oma tegevuse munade väljaveo alal. Esimesed saadetised mune läksid Soome, Rootsi, Hollandi ja Inglismaale. Samal aastal saadab P.K. "Estonia" hanesid Rootsi ja Inglismaale. "Eestis tolleajani peetavate kodulindude kohta/1921/ annab Jul. Aamisepp ülevaate /Põllum. 1921. ljk. 23/: "Aastasandete jooksul on kodulindudest arenenud välja maatõugu kanad ja haned, kes aga viimastel aastakümnetel võraste tõugude surve all kas täieliselt või osaliselt on segunenud. Nii esinevad meil tihti häina ja ændeni haned kes tihti segunenud

nud.maa hanega. Partidest Ruunid, selle segaverelised, samuti *pekingi* ja ailesburi tõugusid on leida Eestis. Oma parditõugusid meil pole. Kalkuneid kasvatatakse vähesel arvul mõisates ja alevites. Nad on suuremalt arvult brongsi värvilised ja vähemal arvul ka valgeid ning kollaseid. Üksikuid eksemplare puhta tõuna alalhoidunud maa-kanu on leida mõndel saartel ja Peipsi äärsetel aladel. Muijal on nad segunenud väljastpoolt toodud kultuurtõugudega. Lihakanu peeti ja peetakse ka praegu meil vähe. Nende aset täidavad haned. Et veel tol ajal /1921/ tegeliku- ja "teoreetilise" linnukasvataja vahel suur vahe oli tunnistab ühe kanakasvatuse-arendaja kirjutis "Põllumehe" 1921 a. lhk. 244, kus ta järgmiselt tahtis elustada munade müügi korraldust: "Keegi agaram tegelane peaks kohapeal ümbruskonna ~~hannad~~ perenaised ja asjale kaasatundjad kokku kutsuma ja neile asja tähtsust selgeks tegema, siis vastuvõtmise koht määrata, ja mõni isik selleks ~~määrata~~ palgata, kes teatavatel tundidel kas nädalas ühe ehk koguni kahe nädala tagant munad vastu võtab, siia pakib ja linna saadab"... "Olgu keegi esimestest, järete^{le}gijaid leidub juba küllalt". Rud. Zero kirjutab samas numbris /lhk. 245/, et linnukasvatus on vaid juhuslik ja korraldamata. Polla ka uuendustest ega täiendustest kuulda kuigi palju.

Kanu oli statist. andm. järgi /Põllumees 1925 lhk. 18/ 1921a. 378.998 ja munade toodang 22.739.990. Kuna eelmisel aastal oli kanu 296.412, munade toodang 16.970.040. Võrreldes möödunud aastaga on kanade arv tõusnud 82.586-, ja munade toodang 5.769.840 muna võrra. Nimetamisväärt on veel toetus Põllutööministeeriumilt, Põllumajanduse peavalitsuselt E.L. ja V.loomakasvatavate seltsile 58.320 marga väärtuses, samuti on olnud veel muid ~~teatav~~ tuluseid 15.661 mk. ulatuses.

Vaimustus, mis lõkkele lõi E.sulg- ja väikelooma kasvatajate seltsi asutamisega näitab tunduvalt tagasiminekut 1922 aastal. Nii mainib Jul. Aamisepp E.L. ja V.L.K. seltsi 1919-1922 a. tegevuse puhul väljaantud brošüüris lehk. 12, "Tundus nagu väsimust, sest töö ei tahtnud edeneda, kiskus vägisi allapoole - puudus midagi...." ²² Siiski peeti Tallinnas 3-me nädaline kursus, millest võtsid osa 9 lektorit ja 46 kuulajat. Samuti peeti sügisel ka Tartus üks kursus.

Seltsi kuukirja "Väikeloomakasvataja" anti uuesti iseseisvalt välja, kuid mitte rohkem kui 3 nummert veerandaasta jooksul, viimane number ilmus aga poole aasta ~~hüvasti~~ päale.^{23/} Kuukiri saadeti neile liikmeile tasuta koju kätte, kes õiendanud olid 75 margalise liikmemaksu. Nähtavasti puudus liikmetel soov enese algatusel tellida "Väikeloomakasvatajat". Eelmise aasta 58 juhatuse ja 3 peakoosolaku asemel peeti neid sel aastal: juhatuse koosolekuid 27 ja peakoosolekuid 2. ^{E.L. 5. 1919-29. 1. 13)} ~~Samuti~~ annab Jul. Aamisepp kujuka pildi Tartu osakonna üle: "Ka Tartu osakonnal ei olnud asjad enam kõige paremad, eriti just Kabinamõisaga, mida üks juhatuse liigetest omavoliliselt kasutas..." Samuti pole ka tehtud mingi edusamme Tõrva osakonnas, sest liikmed pole küllalt huvitunud koosolekutest. Ainukesena sel aastal /1922/ arenes kindlalt edasi lindude juurdekasv ja munade väljavedu. Statistiliste andmete põhjal /Põllumees 1925 lk. 28/ oli seisukord järgmine:

Aasta.	Kanade arv	Munade arv	Väljavedu	Saadud valuuta.
1921	378.998	22.739.880	2.150.620	Andmed puuduvad.
1922	412.342	28.039.256	2.800.906	23.480.310 mk.
juurekasv	33.344	5.299.376	650.286	

20.-dast Tall. E. P. Seltsi näitusest võttis Selts ära^{24/} pannes välja Pommeri hanesid. Saades II auhinna.

Seltsi puudujäägi 82.000 mrk. katsid Põllumajandus Peavalitsus ja Põllutööministeerium.

Kõigiti kodulinnukasvatuse arenemise seisumise tunnuseid leiame 1923 a. E. sulg- ja V. l. kasv. Seltsis, kui kodulinnukasvatuse arendaja südames. Siin näeme mitmest küljest tagasitõmbumist. Esimesena lahkub seltsi asjaajaja, sest ministeerium ei anna enam toetust palga maksmiseks. Tallinnas on ~~hüvasti~~ langenud seltsi liigete arv 234-jale; Tõrva osakond suleb ukse liikmete vähesuse tõttu, kuna Tartu osakonnas valitseb täieline segadus- puudub isegi aruanne, millest oleks saanud osalistki tegevuse ülevaadet. Isegi Tallinnas jäid tähtsad koosolekud pidamata, kuna päale sekretäri keegi koosole-

kule ei ilmunud. ¹¹¹ Siiski anti veel kolm nummert "Väikeloomakasvata-
jat" välja. Samuti oli nõuande büroo Tallinnas avatud, millel vähesel
arvul tööd oli. Kõik eelpoolmainitud asjaolud ei avaldanud aga mingit
mõju munade ekspordile. Mune veeti välja 1923 a. 4.121.140 seega
eelmisest aastast 1.320.134 rohkem. Vaalutat saadi 40,6 miljoni
marga väärtuses. Ka veeti kodulinna liha ^{19552 kg} välja, mille eest saadi
1.851.320 marga väärtuses valuutat. /Andmed: Karjamaanadus 1926 lk.33
ja Põllumees 1925 lhk.18/.

Kõige madalamale tasemele meie riikliku iseseisvuse ajal
langes kodulinnukasvat. arendamine 1924-dal aastal. Rahapuuduse tõttu
ei suuda E.S. ja V.l.K. Selts ~~mingit~~ teha kodul. kasvat. arendamiseks.
Mis veel pahem, ta ei suutnud ka nende asutuste järele valvata, kuhu
meil ~~veel~~ eelmistel aastatel tõumaterjali kogutud /Kabina mõis Tartu-
maal jm/. Sellega soodustades hää tõumaterjali segunemist alaväärtus-
like tüügudega. Ajakirja "Väikeloomakasvatajat" ilmub veel vaid
1 number. ^{28/1924a.} Peetakse Tallinnas aprilli kuus kodulinnukasvatuse
kursus, millest osavõtjaid oli ainult 36. Juhatuskoosolekuid peeti
~~5~~ kõigest 5. Juhatusse valitud isikud ei avaldanud mingit kohuse-
tunnet seltsi vastu, ning jäid ilma mingi põhjusega koosolekuist
kõrvale. Näis nagu sarnaneks seltsi tegevus lume pallile, mida
mäest allaveeremisel on raske peatada. Nii lõppes E.L. ja V.l. kasvat.
seltsi I periood 1919-1924, et anda maad uuele tegevusele, mis viiks
meie kodulinnukasvatuse uutele ja parematele ~~madadele~~ ning aitaks
meie kanakasvatust kiiremini tõsta Lääne-Euroopalisele tasemele.

Nagu päikese kiir ajas teade, et Põllum. Kesküh. "Estonia"
ümber koondunud ringkonnad kavatsevad kutsuda ellu uut kodulinna-
kasvatuse seltsi, senised kanakasvatustegelased jalule. Läbirääki-
miste tulemusena otsustati endise seltsiga ühes minna reorganisee-
ritud kujul. Peagi astus peakoosolek kokku kus seltsi juhtima valiti
juba eelmistel aastatel seltsis töötanud isikuid.

Muna väljavedu on arenenud eelmise aastage võrreldes väga
jõudsalt. Nii eksporteeriti sel aastal/1924/.

10.180.480 muna - - 1.051.000 krooni väärtuses eelmise aasta

4. 121.140 muna vastu 406.000 " "

/Andmed: Karjam. 1925 lhk. 33 ja Põllumees 1925 lhk. 18/. Kanamunade ekspordist saadud tulu moodustab juba 16% tervest väljaveost. Kodulinna liha veetakse 20.965,3 kg. 32.264 kr. väärtuses. Eelmisest aastast veeti 1.413,3 kg. rohkem välja ja saadi selle eest 13.750,8 kr. rohkem valuutat.

1924 a. detsembris kokkukutsutud seltsi päakoosolek koostas järgmise töökava: 1/ Ülemaaline kursuste korraldamine/ tegelikud ja teoreetilised kursused/; kanamunade pakkimise- ja soteerimise kursused igas maakonna linnas.

2/ Seltsi tööjõudude ettevalmistamine. 3/ Linnukasvatuse saaduste ühismüügi edendamine, 4/ Tõulinnu punktide ja sugulavade asutamine. 5/ Tõulindude sissetoomine välismailt. 6/ Ülem. linnukasvatate päeva korraldamine.

Uue juhatuse hooleks jäeti:

1/ Esineda valitsuse ees palvega toetuse saamiseks; 2/ Kutsuda kokku tõulindude kasvatajad ja määrata kindlaks tõumunade hind. 3/ Kutsuda kokku linnukasvatate kongress, 4/ Linnukasvatatele lindude toidumuretsemiseks astuda samme. Selle koosolekuga pandi alus ülemaallises ulatuses linnukasvatamise arendamisele.

1925 a. Andis P. K. "Estonia" seltsisale tasuta korteri oma ruumides. Ka Põllutöoministeeriumist lubati toetust tööjõudude palkamiseks. Ajakirja "Sule- ja väikeloomakasvataja" väljaandmine jäeti 1925 a. kõrvale, ning selles suhtes pöörduti ajakirja "Põllumees" poole, kust lubati vastutulekut. Hiljem andis aga selts ühes "Eesti maa- karja kasvatajate seltsi" ja "Eesti seakasvatate seltsiga" ajakirja "Karjakasvatat" välja, mis igale seltsi liikmele tasuta saadeti koju kätte. Aasta lõpul hakkas selts senise "Karjakasvataja" asemel ühes teiste tõuseltsidega väljaandma ajakirja "Karjamajandust". 31/1925a. Märtsi kuul peeti linnukasvatate päivi millistest tegelasi osavõttis üle maa. Neil päivil tehti otsuseks mitte peatuma jääda paljude tõugude kasvatamisele, vaid tulevikus arendada ainult valge leghorni, põldpüüvärvi itaalia ja plymouth-

-rock'i tõugusid. Kana kavatsuste arendamise töö ^{Kohva} üle 1925 a. toon siin kohas katkendi E.L. ja V.K. seltsi 1925 a. tegevuse üle: 33
 "1925 a. möödus ~~Seltsile~~ õige elavas tegevuses. Kanamunade hinnad püsisid väljaveo tõttu võrdlemisi kõrgel, mis omalt poolt tugeva tõuke andis linnukasvatuse edendamiseks. Sellest tekkis suur tarve nõuandmistele järgi. Peeti kodulinnukasvatajate kongress, ning paralleelselt sellega -1-he päevane kursus 300 osavõtjaga. Samuti peeti 1925 a. 6 3-me päevalist munade sorteerimise- ja pakkimise kursust. Neist kursustest võttis osa 392 isikut. 2 tegelikku kursust korraldati õpetajatele, millistel oli kokku 132 osavõtjat. Seltsi eriteadlane andis nõu 1236 korral. Maal peetud 1-3-me päevastest kursustest osavõtjate arv küünis mitmetesse tuhandetesse. Seltsi korraldusel täiendasid 5 isikut omi teadmisi linnikasvatuse alal. Olles peale teoreetilisi õppusi ning suvist praktikat, lõpetanud veel 2-he kuise täienduskursuse, määrati nad instruktoriteks järgmiselt jaotatud raioonidesse:

I. Harju-Wiru raioon.

II. Lääne-Saare "

III. Järva-Wiljandi "

IV. Pärnu-Walga raioon.

V. Petseri-Wõru "

VI: Tartu "

/34/

Et meil olemas olevad kanad õige suurel hulgal veresulgemise all kannatasid, mille tõttu osutus munasaak väheseks, töö "Eesti linnukasvatajate selts" / selle nime all töötas selts 12-dast juunist 1925. peale / 1925 a. sügisel Riikliku abirahaga Rootsist vere värskenduseks suuremal arvul tõukanu. Riik tasus 65% ostuhinnast, ülejäänud 35% tuli maksta lindude tellijail - kanakasvatajail. Toodud tõumaterjali moodustasid: 64 kukke ja 224 kana plymonth-rockid, 91 kukke ja 625 kana valged leghornid, 26 kukke ja 132 kana põldpüükarva itaalia tõugu. Peale kanade veeti veel sisse 10 tuluusi hani ja 6 pekingi parti. 35 Summas veeti sisse 1.178 tõulindu. Nende importeeritud tõulindude abil loodi 81 tõulinna punkti üle riigi, viimaste omanikud seisis seltsiga lepingu.

lises vahekorras. Lepingu põhjal kohustus tõulinnupunkti pidaja saadud linde pidama puhtaverelistena, samuti müüma tõumune normeeritud hinnaga, et võimaldada munade levimist suuremal määral. Kuni 70% impordeeritud lindudest, leidsid rahuldavad olud, arenesid täiesti ettenähtud suunas. Ülejäänud 30% linde aga halva hoolituse järelalusena muutusid nõrkadeks ja kidurateks. Kanade kontrollimiseks töötas selts kontrollpesa tüübi välja, ja koostas tabelid kanamunade märkimiseks. Muna toodang, mis üksikutel aastatel ulatus keskmiselt 60 munani kana kohta, on tõusnud ^{1925g} 98,1 peale. /Riigi statistika keskb.korrespond.andmeil/. Kodulindude arv 1925 oli 723.987, neist kanu 592,477./E.Stat.1930 lhk.394./Tasuvuse kohta 1925 a.arvati ~~est~~ see võib tõusta kuni 109 mk.kana kohta aastas.³⁶ / Kuna samal ajal tehti oletusi, mille põhjal korraliku pidamise juures tasuvus isegi 300-400 margani võiks tõusta.³⁷ Mis puutub munade eksporti, siis paranes meie munade kvaliteet kui ka suurenes kvanditeet. 1924 a.oli I sorti 20% munadest II s.80%
1925 a. " " " 40% " II " 60%
Munaostu halva korralduse tõttu umbes 30%-40% munadest läksid rikki.³⁸ Üldse veeti 1925 a.välja 13.147.560 muna kusjuures saadi 151.100.000 marka. Läänud aastaga võrreldes veeti mune sel aastal 2.967.080 rohkem välja ja saadi 49 miljonit marka rohkem valuutat. Samuti veeti kodulinnu liha välja 48.985.2,kg.kaades 8.142.050 marga eest valuutat. Eelmisel aastal veeti ^{kodulinnu liha välja,} 28.020 kg.vähem ja saadi ka 4.915.650 mk.vähem.

1926 a. paneb "E.L.K.Selts" päämiselt rõhku kursuste korraldamisele maal.⁴² /Esimene peeti Õisu mõisa juures asuvas linnukasvatuses pikema-ajaline kodulinnukasvatamise kursus. Ka Harju maakonna õpetajaile korraldati linnukasvatuse kursus selleks, et neil oleks võimalik teha koolides selgitustööd kanakasvatuse alal. Peale eelpool nimetatut anti veel suurel hulga nõu nii suusõnalikult kui ka kirjalikult. Isegi sõideti tihti kohapeale nõu andma.⁴⁰ / Kana-kasvatuste vaheliste võistluste korraldamiseks töötati välja täiendatud "kanapidamise arvekaamat", ühes tabelitega munade märkimiseks.

Neid arveraamatuid annab raamatupidamistalitus 100-ja linnukasvatajale tasuta kohustusega, et raamatud saaksid korralikult täidetud ning tegevusaasta lõpuks lõpuarve tegemiseks saadetud tagasi. Kui lõpuarve valmis, saadetakse raamat ^{linna pidajale} tagasi. Lõpuarve andmeid kasutab talitus üleriiklikuks kanakasvatuse tasuvuse selgitamiseks. ^{41/ 1926 a. saadeti} 2 instruktorit ~~44/40~~ Taani säälsete linnukasvatustega tutvunema. Eelmisel aastal asutatud ~~84~~ ⁸⁴hest tõulinnupunktist kontrollimisel osutusid 23 rahuldavateks ja headeks, kuna ülejäänutes valitses lohakus nii hoolekandes kui ka ruumides korrashoius, millega seletatav sugulindude halb seisukord ^{43/} 1926 a. otsustati selliste puudulikkude tõulinnupunktide asemel kutsuda ellu sugulavad. Et kindlustada ainult eeskujulikumat kanakasvanduste ^{pääsmist sugulavadeks, korraldat kanakasvanduste} vahelised võistlused, mille juures I auhinna saanud kasvandused kuulutatakse /nimetatakse/ sugulavadeks järgmise võistluse tulemuste avaldamiseni. ^{44/} Võistluse kohta töötas selts välja ~~järgmist~~ Ülemaaliste kanakasvatuste vaheliste võistluse määrused praeguse ajani järgmised:

1. Eesti linnukasvatajate Selts korraldab alljärgnevatel tingimistel üksikute kanakasvatuste vahelise võistluse, mis kestab terve aasta- 12 kuud.
2. Võistluse aasta algab 1. novembril ja kestab kuni 31. oktoobrini. Alguse aeg on tingitud noorte kanade munema hakkamisest ja asjaoludest, et vana-kanade arv siis kõige väiksem.
3. Võistlusest osavõtta soovijad peavad end hiljemalt 30. oktoobriks Eesti linnukasvatajate Seltsile kirjalikult üles andma.
4. Võistlustest võib iga kanakasvatus osavõtta, kus peetavate puhta-tõuliste või segavereliste arv kogu võistluse kestvusel vähemalt 25 kana ja 2 kukke on.
5. Võistlusest peavad kõik majapidamises olevad kanad osa võtma, ilma et paremaid välja valitaks.
6. Igas võistlusest osavõtjas kanakasvatuses peab olema kanadel eraldi ruumid ühes vastavate jooksuaegade.
7. Võistlusest osavõtja kanakasvatus peab iga päev saadud munad arvestama ja vastavasse raamatusse sisse kandma,

Kõik kanadest saadud kulud ja tulud, eriti kanadele antavad toiduained, ka omast majapidamisest saadavad, tulevad arvestada. Arvepidamiseks tarvisminevad raamatud saadab Eesti Linnukasvatajate Selts tasu eest.

8. Võistlusest osavõtjad peavad Eesti Linnukasvatajate Seltsi kontrollile alluma ja E. Linnukasvatajate Seltsi nõudmisel oma kanadest 5 kana kanakasv. kontroll-jaama saatma 1. aastaks kontrollimiseks.

9. Auhindamisel võetakse aluseks kanakasvatuse tasuvus, munade toodang, ruumide puhtus ja kord, lindude tervisline seisukord ja tõuilme.

Võistlusest osavõtvaid majapidamisi hinnatakse

järgmiselt:

	Punktide ülemmäär.	Auhinna saamiseks peab olema punkte:		
		I.	II.	III.
Ruumid ja sisseseade	20.	18.	15.	12.
Toitmine ja hoolitsemine	25.	22.	20.	18.
Kanade toodang ja kontroll	25.	20.	15.	12.
Lindude tõuilme, tüüp, tervishoid	15.	13.	10.	7.
Tasuvus ja üldmulje	15.	12.	10.	6.
Kokku		100.	85.	70.
				55.

a/ Ruumide hindamisel võetakse arvesse nende kuivust, valgust, põrandapinna suurust kanade arvu kohta ja ehitusviisi, kusjuures sisseseade otstarbekohasust ja odavust silmas peetakse.

b/ Toitmise ja hoolitsemise juures võtab komisjon arvesse kanadele antava toiduolluste rohkuse, viisi ja hinna, tuges alustele, mis vastavates käsiraamatutes üles seatud ja meie eriteadlaste poolt heaks kiidetud. Hoolitsemise juures peetakse eriti silmas kanapidamises valitsevat puhtust ja korda, mida komisjon subjektiivselt hindab.

c/ Toodangut ja kontrolli hinnatakse munade rohkuse/mida näitavad sisseseatud arveraamatud ja munemislehed/, suuruse ja kvaliteedi järele, kusjuures erilist tähelepanu pööratakse talvisele munemisele - oktoobrist kuni märtsikuuni. Esimesse auhinna saamiseks peab

munemise kontroll kontrollpesade abil olema sisseseatud. Komisjonil on õigust esitatud andmeid kahtluse tekkimise puhul mitte otsustavateks lugeda. Ühtlasi arvesse võttes kanakasv. kontroll-jaamas kontrollitud kanade toodangut.

d/Tõulme, tüübi ja tervishoiu hindamisel peetakse silmas põldtunnustatud standart nõudeid kui ka tervislist seisukorda, kusjuures esimese auhinna saamiseks sugulavadele nõutakse, et peab vähemalt 25 kana ja 2 kukke puhttõulisi olema.

e/Tasuvuse ja üldmulje hindamisel võetakse aluseks arve- raamatuid ja munade produktsiooni saavutamise kulusid.

10. Auhinadeks jagatakse välja diplomid I, II, III auhinna peale, rahalised autasud ja rändavad auhinnad 3.a. kaitsmisega. Auhinnade määramise kinnitab E. Linnukasvatajate Seltsi juhatus.

M ä r k u s: Komisjoni otsuste peale võivad võistlejad protesteerida ja täiendavaid andmeid esitada 2 nädala jooksul peale auhindade määramise teadaande väljasaatmist. Sisseantud protestid vaatab läbi komisjon 1 nädala jooksul, missugune otsus jääb lõpulistiks.

11. Esimese auhinna saanud kanakasvatused, kus puhttõulisi kanu peetakse, jäävad järgmise võistluse lõputulemusteni Eesti Linnukasvatajate Seltsi sugulavadeks, kust kaudu Selts tõumunade ja tõulindude ostmisi ning müümisi juhib.

12. Auhindamiseks ja majapidamiste ülevaatamiseks moodustab Eesti Linnukasvatajate Selts komisjoni, kuhu kuuluvad: Eesti Linnukasvatajate Seltsi instruktorid ja Põllutöoministeeriumi esitaja ning E. Linnukasv. Seltsi instruktorid komisjoni liikme õigustega ainult oma raiooni piirides võistlevate kanakasvatuste hindamiste ja järeelvaatuste suhtes.

I-mesest kanakasvanduste vahelisest võistlusest mis leidis aset 1926/7 a. võttis osa 36 linnukasvandust järgmiselt:

Võrumaalt - 2,	Pärnumaalt - 2,	Harjumaalt - 7,
Viljandi " - 8,	Lääne " - 3,	Viru " - 5,
Valga " - 4,	Saare " - 2.	45/Tartu " - 3,

T a b e l Nr. 1.

	Viru	Harju	Järva	Lääne	Saare	Pärnu	Tartu	Valga	Võru	Petseri	Viljandi	Kokku.
1925.	120.734.	75.390.	60.269.	39.469.	24.444.	62.273.	110.710.	29.929.	67.449.	34.827.	82.961	707.449.
1926.	138.770.	86.620.	68.830.	46.380.	29.000.	66.140.	119.050.	29.750.	70.330.	35.400.	89.130.	779.400.
	j u u r d e k a s v %											
	14,9	14,9	14,2	17,5	18,6	6,2	7,5	2,8	4,6	1,6	7,4	10,2

T a b e l Nr. II.

	Viru	Järva	Harju	Lääne	Saare	Pärnu	Viljandi	Tartu	Valga	Võru	Petseri	Ülemaa keskmine.
	95,7	101,3	105,0	108,8	103,4	90,5	91,5	102,2	91,5	91,7	79,6	98,1.

Voistlust juhtis komisjon kuhu kuulusid Põllutöoministeeriumi esin-
daja ja 2 E.L.K.Seltsi esindajat. 1926 a.korraldatavatest põllumajan-
dusnäitustest võttis "E.l.k.S".mitmesuguste väljapanekutaga osa, mis
laiemates ringkondades suurt huvi äratas kodulindude vastu ja
tekitas nõudmise puhtõuliste lindude järele. Lindude arv Eestis oli
1926 a.797.620 /R.St.k.b.aruanne/.Maakondade järgi on jaotatud
lindude arv /alla 6-e kuiseid pole arvestatud/järgmine:⁴⁸/vaata
juures olev tabel nr.I./

Tabelist selgub ~~et~~, et Põhja-Eestis oli juurdekasv palju
intensiivsem kui Lõuna-Eestis. Kanakasvatus leidis ikka suuremal
määral teed alevitesse ja linnadesse jättes maa kaugele ~~naha~~ taha⁴⁹.
Üldlindude arvust oli kanu kukkedega 94,0%?Keskmiselt peeti iga
100 -ja kana kohta 13 kukke.

100 inimese kohta tuli keskmiselt 1926 a. 63 kana.

" " " " " " 5 hane.

" " " " " " 4 kalkunit.

1926 a.keskmise munatoodang kana kohta oli 91,5 eelmise~~ks~~ aasta~~ks~~
91,1 vastu.Tõus oli 0,4 muna kanalt.⁵⁰Teateid munatoodangu kohta
saadi 421 talundilt keskmiselt 4004,8 kana kohta.Üleskirjutiste
andmete põhjal oli talundites keskmiselt 64%munejaid kanu kanade
üldarvust.Üksiku kana kohta kõikus toodang kuus~~ks~~,5-15 munani.Mada-
laim oli toodang jaanuari ning detsembri kuudel.Keskmine munatoo-
dang kana kohta aastas maakondade järgi on tabelis nr.II.

Kõrgema toodangu leiame Läänemaal~~is~~ 1088/ kuna madalaim
toodang kuulub Petserimaale/79,6/.Muna toodang 1926 a,oli 64.349.000
muna.Kuigi üldtoodang ületab eelmise aasta üldtoodangu 6.458.000
muna võrra,on väljavedu läinud tagasi 2.431.800 muna võrra.~~ja~~
Valuutat saadi 588.000 krooni vähem kui eelmisel aastal.

1926 a.veeti välja 10.715.760 muna ja saadi selle eest 923.000 kr.
Vähese väljaveo põhjustasid ärevad ajad Inglismaal valits^{en}ava strigi
tõttu.Samuti mõjus ka takistavalt halb ja kulukas müügikorraldus
munade ekspordile.⁵¹Kodulinna liha veeti 1926-dal aastal välja
18.960 kg. 2.8927 kr.väärtuses. Nii siis sellelgi alal oli tagasimi~~ne~~

eelmise aastaga võrreldes. Nimelt on veetud vähem välja 30.035.2 kg. ja saadud vähem valuutat 52.493,4 kr. väärtuses.

1927 a. on meie kanakasvatus ajaloos Eesti riikliku iseseisvuse vältel üks õnnelikumatest. Välisturgudel makseti kõrget hinda munade eest ja nõudmine oli elav, sest möödunud aastaga võrreldes oli kvaliteedi tõusmine V-dalt kohalt I-mesele kohale suureks soodustuseks munade müümisel.⁵² E.L.S. aruanne 1927/28 a. kohta ütleb: "Eesti kanamunade järgi on elav nõudmine, mille tõttu maksetakse isegi paremat hinda kui Taani kanamunadest".⁵³

Peame siinjuures tähelepanu juhtima asjaolule et 1921 a. veeti välja üle miljoni II ja III sorti mune, aga 1927 a. 16 miljonit juba I sordi mune. Saksa ajakiri "Eier Börse" kirjutab, et Eesti mune on vähe, kuid nende kvaliteet on kõrge.⁵⁴

Sellel aastal püüdis selts panna päämise rõhu just tegelikkudele kursustele kanakasvatuse alal. Korraldati näitetoimisi, toimekatseid jne. Järgmiseks selts hakkas korraldama tõumaterjali levitamist, mille abil loodeti värskendada meil veresuguluse all kannatavate lindude verd, et saavutada suuremat muna saaki. Peeti 2 pikema-ajalist kursust Öisus ja Väimelas. Aprilli kuus peeti Viljandis linnukasvatajate päev, kus arutati tuleviku tegevuskava. Sama aasta suvel korraldatakse Saaremaal maakonna uurimist E.l.k.S. poolt. Hiljem jätkatakse uurimist Peipsi äärseil aladel. Saaremaalt osteti 8 tüübilisemat maakana esindajat ja anti need asjast huvitatud linnukasvatajate hoole alla arendamiseks/46/. Maakana on heletriibuline, lehtharjaga ja suuremalt osalt tutiga, jalad ja nokk ihu ehk sarve karva, munad kollakad. Maakanad kuuluvad kergemate munakana tõugude hulka. Eelmisel aastal alatud kanakasvatuste vahelistest võistluste 36. osavõtjast võistlesid neist said prem. à kr, lõpuni 26. Neist said I auhinna 12 majapidamist 50

II	"	11	"	30
III	"	2	"	10

ilma jäi üks kanakasvandus. I. auhinna saajad jäid 1928 a. päale sugulavadeks.

Sugulavad jaotusid järgmisele maakondadele:

Ex Bibl. univ. Tart.

Harju maakonda	2,	Tartu maakonda	3.
Viru "	2,	Võru "	1.
Viljandi "	3.	Lääne "	1. 55/

Korraldati ka kanakasvatuse tasuvuse uurimine 1.nov.1926-31.o
 okt.1927. Hindamisele tuli 24 majapidamist. Neist 17 maal ja 5
 linnades ning 2 älevites. Sissetulekuid oli kana kohta keskmiselt
 10, 90 kr. Kulusid aga 8,55 kr. Seega tulu kanalt 2 kr.35 senti.
 Kanakasvatuse alla pandud kapital andis 20,05%. Eelmise aasta
 eeskujul korraldati II ülemaaline kanakasvatuste vaheline võistlus
 kestvusega 1.nov.1927-31.okt.1928 a. Võistluseks oli annud üles
 40 kanakasvatust, neist:

Viljandimaalt	- 10 .	Harjumaalt	- 8.
Viru "	6 .	Lääne "	3.
Tartu "	4.	Walga "	3.
Võru "	4.	Pärnu "	2.

E.L.Selts võttis elavalt osa näitustest, millistel saadi kõrgemaid
 auhindu ja ergutusrahasid. Rootsis käisid 2 E.L.Seltsi instrukto-
 ri tutvunemas säälsete kanakasvandustega. Soome saadeti 2 in-
 struktorit samadel põhjustel. Tehti katseid liha- ning kondijahu ja
~~liha~~ Peipsi tindiga kanu toita, kuid katsed ei õnnestunud, sest
 puudusid kohapääl asjatundlikumad tegelased. Kanu oli 1927 a.
 691.500 kes munesid 66.453.000 muna, milledest veeti välja 16.083.360
 muna. Nii tõusis väljaveetavate munade arv eelmise aastaga võrreldes
 6.767.600 muna võrra. Valuutat saadi 1927 a. 1.609.000 kr. väärtuses,
 missugune summa ületas möödunud aastal saadud summa 686.000 kr.
 Munade eksport oleks võinud E.L.Seltsi arvates suurem olla, kui
 poleks mitte olnud halbu veo tingimusi ning halba müügikorraldust.
 Kodulindude liha veeti 1927 a. välja 13.384 kg. 18.419 krooni
 väärtuses. Tagasimineki möödunud aastaga võrreldes 5.576 kg. ja
 10.508 krooni võrra. 1927 a. vedasid mune välja "Muna", A.S. "Einpaul",
 A.S. "Ladu", O.Ü. "Ovo" ja A.S. "Transito". - kokku 5 firmat.

1928 a. torkab meil eriti silma munade väljaveo suur tõus. Põllu-
 viljade ikkalduse tõttu tuli otsida põllumehel sissetulekuid mujalt.

Suure teenistustahte ~~kohta~~ ^{veeti} palju halva kvaliteediga mune välja. Viimaste turule ilmumine avaldas meie munakaubandusele halvavat mõju. Rõõmustavaks nähteks tuleb konstateerida asjaolu, et kanakasvatus leidis talupidajate, kellede juures just kanakasvatusel parimad eeldused on saada tasuvaks majapidamisharuks, poolt kasutamist.⁵⁸ E.L.K. Selts eelmiste aastate eeskujul korraldas kursuseid ja andis nõu nii suusõnalikult kui ka kirjalikult. Jatkati maakonna uurimist. Selgus et Võõbsu juures leiduvad ^{praegu} mitmedki eksemplarid ~~maaga~~ puhtaverelisi maakanu. Samuti avastatakse ka Virtsjärve äärsel maa-aladel mitmeid maakanade tüüpide iseärasusi. Tuubilisemad maakanad osteti ja anti üle E.L.K. Seltsile.⁵⁹ E.L.K. Seltsi kaudu juhatati tõukanade soovijaid vastavatesse sugulavadesse, seega kindlustati ostjatele puhtavereliste tõulindude omamist. 1925 a. Rootsist toodud tõumaterjalile toodi 1928 a. Taanist lisa. Nimelt toodi 20 valget leghorni ja 9 põllupüüvärvi itaalia tõugu kukke ja 15 põldpüüvärvi itaalia tõugu kana sugulavadesse. Kukkede ostmiseks anti majapidamistele 568 kr. riiklikku abiraha ja võeti ^{kohustus} 3. a. tõuline korralikult pidada, ning järglastest tõulinde valida. 1925 a. asutatud tõulinnupunktid tunnistati lõpetatuks ja neid asendati kanakasvanduste võistluste kaudu valitud sugulavaõega. Viimaste kaudu juhtis Selts tõumaterjalide müüki.

^{1928a} Kevadel asutati seltsi kontorisse tõulindude ja munade vahetaliiklus, mis kujunes õige elavaks. Eriti suur nõudmine oli munadele. Selts tegi algust kanade tõuraamatusse märkimisega. Selleks trükiti tõuraamatuid ja juhtnõõrid tõuraamatusse võtmise üle.⁶⁰ "Tõuraamatusse võetakse ainult täis-kasvanud kuked, ja kanad pärast esimest munemisaastat. Pärast märgitakse linnud E.L.S. poolt korraldatud kanakasvanduste vaheliseist võistlustest osavõtnud majapidamistelt. Tõuraamat jaguneb tõuraamatuks ning eel-tõuraamatuks. Tõuraamatusse märgitakse need linnud, kelle põlvenemisanõmed eelmise kolme põlve kohta teada, kusjuures kanad peavad esimesel munemisaastal olema munenud vähemalt 170 muna, ja kukkedest need, kellede emad esimesel munemisaastal on vähemalt munenud 190 muna. Eel-tõuraamatusse märgitakse need linnud, kellede põlvenemis-andmed 1-mese põlve kohta puuduvad ja kes munenud

esimesel munemisaastal vähemalt 150 muna; kukkedest need kellede ema munenud vähemalt 160 muna.

II. Ülem.kanakasvanduste vahelisest võistlusest võttis osa 40 kanaksv. Ainult 24 kanakasvandust viisid võistluse lõpuni.

Auhinnad	Arv	Preemiaid said à kr.
I said	10 k.k.	50
II "	8 "	30
III "	3 "	10.

Auhinnata jäid kolm kanakasvandust. 1929 a, peale jäid ~~viis~~ I auh-
saaja sugulavadeks, mis jagunesid maakondade järele järgmiselt:

Harjumaakonnas	3,	Tartumaakonnas	2.
Viru "	2,	Võru "	1.
Viljandi "	2.		

^a Tsuvuse uurimisel selgus et ühe kana kohta oli aastas tulu ja kulu:

tulu Kr. 11,58

kulu " 9,90

puhast kasu Kr. 1,68. 61/

Kanakasvandustesse mahutatud kapital kandis keskmiselt 17% tulu.
Seega vähem eelmisest aastast 7,05%.

1928 a.sügisel kuulutati ^{välja} III ülemaaline kanakasvanduste
vaheline võistlus ~~välja~~. Osavõtjaid oli 41, nendest:

Virumaalt	- 8,	Tartumaakonnast	- 5.
Harju "	- 8,	Valga "	- 5.
Viljandi "	- 6,	Länne "	- 5.
Järva "	- 1,	Pärnu "	- 1.
Võru "	- 5.		

Kanade arv ulatus 1928 a. 725.880-ele, üldtoodanguga 70.775.000
muna. Eksporteeriti 24.244.560 muna ja saadi nende eest 2.355.000
krooni. Seega ületas 1928 a. väljaveedu eelmise aasta väljaveo
8.161.200 muna ja 746.000 kr. võrra. Kodulinnuliha veeti välja
78.142 kg. 114.300 krooni väärtuses. Läänud aastal veeti kodu-
linnu liha 64.758 kg. vähem välja ja saadi ka 95.881 krooni.

valuutat vähem.

1929. a.on oma tegevuse elavuse poolest samalaadiline hiljematele eelkäinud aastatele.E.linnikasvatajate Seltsi korraldusel anti nõv nii suusõnaliselt kui kirjalikult. Kull majapidamistes enestes, kui ka munakogumispunktides.⁶³

Kõnekoosolekuid peeti tervelt 100.Kur^guseid peeti järgmis- tes arvudes: 1- päevaseid -100; 2-he päevaseid -88; 3-me päe- vaseid- 20. Kokku 222 kur^gust. Kevadel peeti mahajäänud maakonda- des propaganda koosolekuid. Isegi koolides loeti 569 tundi. Üldise kursustest ja tundidest osavõtnute arv ulatus 1929 a. 200 tuhandesse. See arv näitab, et nõudmine kanakasvatuse näpu- näidete järele oli tõesti suur. Samuti võeti näitustest sel aastal ülemaa igalpool osa, kust saadi auhindu.

Tõumaterjali vahetalitus juhatas tõumaterjali ~~ostjaid~~ ostjaid vastavatesse sugulavadesse, või parematesse kanakasvan- dustesse.

Kanade tõuraamatusse võeti 1929 a.20 lindu. Neist 15 lindu eeltõuraamatusse ja 5 lindu tõuraamatusse.

1929 a.sügisel jagati Petserimaal 100 tõu kukke välja. Neist oli 28 pruuni Itaalia ja 72 valget leghorni. Need kuked põlvenesid E.Linnukasvatajate Seltsi kontrolli alla kuuluva- test sugulavadest.

Kukkude ostmine sündis riikliku abirahaga.Kuke saajad pidid kukke vähemalt 2 aastat pidama ja selle aja jooksul ühe noore kukke E.Linnukasvatajate Seltsile tagasi andma.

Kodulinnukasvatuse kontrolljaam

Kehtna kõrgema majapidamiskooli juures algas oma tööga 1.nov. 1929 a.⁶⁴ 45 kanaga.Kontrollimiseks võeti kanu E.Linnukasvata- jate Seltsi valve all olevatest sugulavadest.⁶⁵ Allpool annan Kehtna kanakasvatuse kontroll-jaama määrustiku:

1. Kehtna kanakasvatuse kontrolljaam allub Põllutöö- ministriumile,kuid töötab käsikäes Eesti Linnukasvatuse Sel- tsiga.

2. Kanakasvatuse kontrolljaama ülesanne on erapooletu

ja täpse munatoodangu kontrollimisega leida kõrge toodanguga paremaid linde, et neid siis kanapidajate ringkondades tetavaks teha hää tõumaterjali saamiseks. Kontrollijaamas on kõik linnud asetatud uhesugustesse korralikkudesse eeltingimustesse, mille tagajärjel võib saadud andmeid munatoodangu kohta pidada usaldusväärseks.

3. Eesti Linnukasvatajate Selts võtab ^{de} linnade kontrolli alla oma äranägemise järgi, eestkätt sugulavatest ja võistlevatest kanapidamistest.

Kontrolljaama saadetakse kanad 5-e linnuliste gruppide-na, kusjuures lindude väljaavaliku õigus jäetakse kanakasvatuse omanikule.

4. Kontrolli alla saadetakse linnud peavad olema kõik noored, varakevadised pojad.

5. Pärale jõudes tuberkuliniseeritakse linnud, kus ka ühe linna reageerides terve grupp tagasi saadetakse.

6. Linnud võtab vastu komisjon, kes kokku seab akti lindude tervislike seisukorra ja väljanägemise kohta.

Komisjon koosneb: 1. Põllutöoministeeriumi esitajast;

2. Eesti Linnukasvatajate Seltsi esitajast.

3. Kontrolljaama tegelikult tööjuhatajast.

7. Kontrollaasta pikkus on 11 kuud. Algab 1. novembrist ja lõpeb 30-dal septembril. Linnud peavad 10 päeva enne tegevuse algust kohal olema, et uue olukorraga kohaneda.

8. Iga kuu lõpul avaldatakse ajakirjas iga üksiku kana ja grupi keskmine munatoodang.

9. Kontrollaasta lõppedes avaldatakse kõik andmed lindude, toodangu, munaraskuse ja sööda kohta Eesti Linnukasvat. Seltsi kaudu.

10. Iga kana, kes kontrollaasta jooksul munenud 150 muna või üle selle, saab jalga kinnise rõnga ning vastava tunnistuse kuhu tähendatud munetud munade arv.

11. Kontrolli all olevate lindude munad jäävad söödakulude katteks kontrolljaamale.

12. Lindude kontrolljaama saatmine sünnib omaniku

kulul, tagasi saatmise kulud kannab kontrolljaam.

13. Kontrolljaam lindude eest ei vastuta surma juhtumistel.

M ä r k u s: Omaniku soovil võib lindusi kinnitada, kus juures kinnituse kulud kannab omanik.

14. Nakkava haiguste ilmsiks tulekul kontrolljaamas kontrollaasta kestel saadetakse terve grupp omanikule tagasi. ^{66/}

III-dad üleriiklikud kanakasvandus vahelised võistlused lõppesid 31-okt.-1929. a. Neist võistlustest võtsid osa 41 kanakasvandust, kuna võistluse lõpetasid neist ainult 30, ⁶⁷ järgmiste tulemustega:

Auhinnad	Mitu kanakasvandust.	Neist said preemiaid à kr.
I	8	60
II	10	30
III	3	20

Ergutsrahasid anti 7-mele kanakasvandusele. Preemijateks jagati summa 1020 kr. 1930. aastaks jäid sugulavadeks sellega 8 kanakasvandust järgmistes maakondades:

Harjumaal	- 3	
Viru "	2	
Viljandi"	1	
Tartu "	1	/68/
Valga "	1	

kokku	8.	

Toetust kanakasvanduse edendamiseks saadi 1929 a.:

Põllutööministeeriumilt- 13750 kr. Maavalitsustelt -290 kr.

Mitmesugustelt asutustelt 1615 kr. ja üksikutelt isikutelt 150 kr.

Kanakasvatusⁿe tasuvuse andmed majapidamises 1929 a. kohta olid järgmised: ^{69/} tasuvuse uurimise otstarbeks saatsid 1929 aastal

27 kanakasvandust oma arveraamatud. Keskmine sissetulek kana kohta sel aastal oli 11,99 kr. ja väljaminekud ^{10.97 kr., seega puhtast kasu} 1.02 kr. kana kohta. Puhtsaak %% antud kapitalist oli 5,90 kr. Kanakasvanduste alla mahutatud

kapital kandis 5,9%. Keskmise munasaak oli 120 muna aastas kana kohta ja keskmine muna hind kodumaal oli 7 senti.

70/ IV. Üleriiklistest kanakasvanduste vahelistest võistlustest võttis osa 50 kanakasvandust järgmistest maakondadest:

Harjumaalt	- 10.	Võrumaalt	- 4.
Vilajandi	" - 10.	Valga	" - 4.
Tartu	" - 8.	Pärnu	" - 3.
Wiru	" - 7.	Lääne	" - 2.
Järva	" - 1.	Saaremaalt	- 1

Kokku 50.

Kanu oli 1929 a. 853.309,^{71/} kes munesid 8.362.3000 muna, millest veeti välja 22.510.640 muna./Andmed "Karjamajandusest" 1930a.lh.75/ ja 1932 nr.5/. Munade eest saadi 2349000 kr. Seega oli mune 1928-st aastast veetud vähem välja 1,7 miljoni tükki, ~~võrra~~ 6000 kr.võrra. Kodulinnuliha veeti 1929 a.välja 41.273 kg.- 86148 kr.väärtuses. Sellega siis ka siin võrreldes eelmise aastaga langus 36869 kg. ning 28152 krooni võrra.

Väljaveo kohta kirjutab "Karjamajandus"^{72/} "1929 a.olid hinnad ~~mad~~, aga 1928 a.ikaldusaasta tõttu puudusid Lõuna-Eestis enamal jaol linnukasvatajatel tarvilikud söödad, teiselt poolt ei olnud ka ilmastik soodus. Sellega on seletatav ka esimese 6 kuu toodangu langus 3,5 miljoni muna võrra eelmise 1928.a.vastu.

Lõuna-Eestis oli tagasihinekanade arvus kuni 40%.^{73/}

Väljaveetavatest munadest läks 1929 a. 95% Saksamaale ja 5% Inglismaale.

Kuna meil munade väljavedu kaunis suureks oli paisunud ja et ka kvaliteeti kõrgel taheti hoida, ^{siis oli} selleks ~~sa~~ väljatöötatud alused kanamunade hindamiseks väljaveokontrollis ja ka näitustel ^{74/}

järgmiselt : I. ~~Munade~~ hindamine väliselt:

		Kõrgem punktide arv.
1.Suurus	-	15
2.Värv	-	5
3.Kuju	-	2
4.Koore seisukord	-	8

L ä b i v a l g u s t a m i s e l : v a n a d .

Kõrgem punktide arv:

Kanad. Kanad. Kukeid. Kallunid. KOKKU.

1. Muna koor - - - - - 2

2. Kuivamine munas - - - - - 5

3. Muna kollane - - - - - 10

4. " valge - - - - - 3

II. Muna sisemised omadused:

1. Lõhn katkilöödult - - - - - 3

2. Koore paksus - - - - - 2

3. Koorealune kile - - - - - 2

4. K o l l a n e : - - - - - 10

a/idu tugevus - - - - - 10

b/Kollase kile tugevus - - - - - 10

d/ värv - - - - - 4

5: M u n a V a l g e :

a/halasiid ja nende tugevus - - - - - 4

b/Muna/valge tihedus - - - - - 10

d/ " " värv - - - - - 5

Kokku 100 punkti.

Hindamisel 85 ja rohkem punkte saanud munad võiksid saada I auhinna, 70 - 75 punkti - II auhinna ja 60 - 70 punkti - III auhinna.

Andmed üksikute meil peetavate kodulindude liikide järgi olid 1929 a. kohta järgmised: /vaata järgmine leht/.

27,5%

46,9%

... oli kanakasvatuse arengus oluliselt, et ulatas isegi ... 1925 a. üle 10-ha. listes talundis veel kanakasvatuse maha ... 10-ha. listes talundid.

Suguloomi üle kuue kuu vanad.

akonnad.	Kanad.	Kuked.	Pardid.	Haned.	Kalkunid.	KOKKU.
ru maak.	164846	14479	2107	4181	652	186265
rva "	81027	7332	1320	5353	782	95814
rju "	113529	9389	1918	9963	892	135691
üne "	53076	6646	678	2406	206	63012
are "	22508	4796	762	6881	25	34972
rnu "	68545	7713	1696	8297	915	87166
ljandi "	93741	9696	1646	6374	588	112045
rtu "	136100	14724	1691	7887	739	161141
lga "	35362	3864	713	2058	167	42164
ru "	70608	9421	1710	2753	145	84637
tseri "	26659	5466	789	603	84	33601

29 a. 866001 93526 15030 56756 9195 1036508

llest linnad
alevid 66608 5782 712 1084 271 74457

andmed E.Statistikis 1929 a.lhk.596./

llest tabelist järgneb, et meil kanu palju linnades ja alevites kasvatatakse
na aga ülejäänud kodulinde rohkem maal.

.Linnukasvatajate Seltsi 1919-29 aasta tegevusaruandes on antud kanade ja
kukede arv 1929 a. kohta 853309 lindu/.

Statistika 1930 lhk.107 andmete järele on kanade ja kukkede arv 1929 a.võrrel-
s 1925 aastaga kasvanud 602,8 tuh.pealt 817,7 tuh.peale,/35,6%/ misjuures
lundi kohta keskmiselt moodustab juurdekasvu 28,8%. Kanakasvandus on laiene-
d kõigis talundliikes ja nimelt:

Riigirenditalundeis 23,6%

Ostutalundeis 27,5%

Asundustalundeis 46,9%

Asundustalundeis oli kanakasvatus arenenud sedavõrd jõudsalt, et ületas isegi
ostutalundeid, -Kuna 1925 a. üle 10-ha. listes talundeis veel kanapidamine maha
l. Suuruse järele kiiremat arenemist näitasid üle 10-ha lised talundid.

1930 aastal propageerib E.Linnukasvatajate Selts rohkem kanamunade kiiret turuletoimetamist, sest võrreldes ~~muude~~ munade üldtoodangut, mis olé 1930a.

92 miljoni ümber ja väljavedu 24,8 miljonit, võis meie kanamunade väljavedu olla palju suurem. Takistatavateks asjaoludeks toodi ette järgmist:

1/organisatsioonilised munakaubandust;

2/puudulikku hoolitsemist kanade ja munade eest, mille tõttu munad vigadega, määritud jne.; 3/liiga suurt vananenud munade arvu, mis tuleb munade

liigsest ja korratust kodu hoidmisest; 4/liiga suurt väikeste munade arvu, millest üle saadakse paremate puhttõuliste kanade pidamisega;

5/halbu teeolusid, mille tagajärjel ka munade headus kannatas ja palju mune siseturgu langes; 6/väljaveokontrolli järjekindlat kõvenemist ja

7/kanamunade tarvituse tõusu siseturul.

77/ Samuti aitas E.Linnukasvatajate Selts kaasa tõumaterjali levitamisele, linnukasvatuseoskuse õpetamisele ja kanade ruumide korrastamisele. Nõuannete

juures peeti silmas, et linnukasvandusi saaks sisse seada võimalikult odavalt ja otstarbekohaselt, mis võimaldaks suurearvulise linnukasvatajate pere kasvamise ka väiksema kapitaliga majapidamiste arvel. Nii anti

E.L.K.Seltsi poolt 1930 a. nõuandeid suusõnaliselt ja kirjalikult ligi 3500 korda. Kursuseid peeti 193-16527. kuulajaga. Kõnekoosolekuid ja linnukasvatuse päivi peeti 55-4190. kuulajaga. Samuti loeti koolides 315 tundi 1280 õpilasele.

Veebruari kuus 1930 a. korraldati isegi raadionädal, mis üldiselt hästi õnnestus.

Ka näitustest võeti sel aastal E.L.K.Seltsi ja linnukasvanduste poolt osa, saades hulk esimeisi auhinde.

Siinkohas toon andmeid, mis näitavad et Eestis hea kana tõumaterjali väärtust õieti hinnati. Nimelt müüdi 1930 a. E.linnukasvatajate Seltsi järelevalve all olevatest sugulavadeist 177 isikule sugumune- kokku 3047 sugumuna, 30 isikule päevavanuseid kanupoegi 1299 poega, 51 isikule sugukukkesid kokku 72 lindu ja 28 isikule sugu kanu kokku 121 lindu.

1930 a.
See kevadel oli hanede ja partide tõumunade järele iseäraliselt suur nõudmine.

Eeltõuraamatusse võeti 1930 a. 297 lindu, kuna tõuraamatusse see aasta ei pääsenud ^{78/} phtegi.

1930 a. sügisel asutati kanakasvanduste arendamiseks ja puhttõu levitamiseks Petserimaale 5, Peipsiäärde 2 ja Naroova taha 3 tõulinnu punkti. Igasse tõulinnupunkti andis E.Linnukasvatajate Selts tasuta 1 puhttõulise kuke ja 5 kana vastava lepingu põhjal.

Nende tõulinnupunktide soetamiseks sai Selts abiraha 300 krooni.

Kehtna kanakasvatuse kontrolljaam lõpetas 1930 a. 30 sept. I-se tegevusaasta ja algas 1.nov.1930 a. teise aasta tegevust 45 kanaga ja - 9 majapidamisest.

Esimese võistlusaasta tegevuse tulemus oli Kehtnas järgmine:
Rekord muna arv oli 225,2 muna kana kohta. Kogu võistluskarja/42/
-3 surid haigustesse - keskmine munasaak 11 kuu jooksul oli 179,8 muna.

Alla 150 muna munenud oli 9- kana - 21,2%

150-200 " " " 19 " ja 45,5%

üle 200 " " " 14 " 33,3%

89/ Alates 1.nov.1930 a. laiendati kanakasvanduste vahelisi võistlusi ka hanede, partide ja kalkunite peale ja nimetati Vdaks ülemaalisteks linnukasvanduste vaheliseks võistluseks.

81/ Ülemaaliste linnukasvanduste vaheliste võistluste määrused.
1. Eesti Linnukasvatajate Selts korraldab allajärgnevatel tingimistel iga aasta ülemaalise linnukasvanduste vahelise võistluse.

2. Võistluse aasta algab 1.nov. ja kestab kuni 31.okt. võistlusest osavõtta soovijad peavad end kirjalikult ülesandma Eesti Linnukasvatajate Seltsile

3. Võistlusest võib osavõtta a/ kogu linnukasvandus kanade, hanede, partide ja kalkunitega või üksikute linnuliikidega /kanad, haned, pardid, kalkunid/ kus juures lindude arv peab vastama punkt b. ja c. etthähtud arvule.

b/ iga kanakasvandus kus peetavate puhttõuliste ja segavereliste kanade arv kogu võistluse kestvusel vähemalt 25 kana ja 2 kukke. c/ iga hane, pardi ja kalkuni kasvandus kus peetavate puhttõuliste või segavereliste hanede partide ja kalkunite arv kogu võistluse kestvusel vähemalt 4 ema ja 2 isa.

4. Võistlusest peavad osavõtma kõik majapidamises olevad võistlusele ülesantud linnud, ilma paremaid välja valimata.

M ä r k u s: Kui kanakasvandus võistleb, siis teised linnuliigid (haned, pardid või kalkunid) ei pruugi võistlusest osavõtta või ümberpöördu.

5. Igas võistlusest osavõtjas ja linnukasvanduses peab olema lindudel eraldi ruumid ühes vastavate jooksuadadega .
6. Võistlusest osavõtja linnukasvandus peab arvestama igapäev saadud munad ,ja sissekan^{ka} vastavalt raamatusse,kõik lindudest saadud tulud ja kulud, eriti lindudele antavatoiduained, ka omast majapidamisest saadavad, tulevad arvestada,kus juures iga linnuliigi kohta eraldi arveraamatuid tuleb pidada.Arvepidamiseks tarvisminevad raamatud annab E.L.K.Selt^{ti} tasu eest.
7. Võistlusest osavõtjad peavad alluma E.L.K.Seltsi kontrollile. Kanakasvandused peavad saatma E.L.K.Seltsi nõudmisel oma kanadest 5 kana Keh^{ta} kontrollkanalasse 11 kuuks kontrollimiseks.
- 8.Auhindamisel võetakse aluseks linnukasvanduse üksikute linnuliikide tasuvus,toodang,ruumide ja jooksuadade puhtus ja kord,lindude tervisline seisukord ja tõuilme.

Võistlusest osavõtjaid linnukasvandu^{si} üksikute linnuliikide järele hinnatakse järgmiselt:

	Punktide ülemmäär	I.	II	III
Ruumid ja sisseseade	20	18.	15.	13.
Söötmise ja hoolitsemise	25	22.	20.	14.
Lindude toodang ja kontroll	25.	20.	15.	13.
Lindude tõuilme,tüüp ja tervishoid	15.	13.	10.	8.
Tasuvus ja üldmulje	15.	12.	10.	7.

Kokku	100.	85.	70.	55.

a/ Ruumide hindamisel võetakse arvesse nende kuivus,valgus,põranda - pinna suurus lindude arvu kohta ja ehitusviisi kusjuures silmas peetakse sisseseade otstarbekohasust ja odavust.

b/Söötmise ja hoolitsemise juures võetakse arvesse lindude söödakulu ja söötmise viis.Hoolitsemise juures peetakse eriti silmas linnupidamises valitsevad puhtust ja korda.

c/Toodangut ja kontrolli hinnatakse a/kanakasvanduste munade rohkuse /mida näitavad sisseseatud arveraamatud ja munemislehed/suuruse ja kvaliteedi järele,kusjuures erilist tähelepanu pööratakse talvisele munemisele- oktoobrist kuni märtsi kuuni;esimese auhinna saamiseks

peab olema munemiskontroll sisseseatud kontrollpesade abil.b/hanede, partide ja kalkunite kasvandustes munade rohkust, kaskust ja uhtlust ning lindude raskust, lihatoodangut ja kvaliteeti.

d/. Tõulme, tüübi ja tervishoiu hindamisel peetakse iga tõu juures silmas meil tunnustatud standart nõudeid, kui ka tervislist seisukorda, kusjuures 1 auhinna saamiseks nõutakse kanakasvandustelt, et neil peab olema vähemalt puhtatõulisi 25 kana ja 2 kukke ning hane-, pardi-, ja kalkunikasvandustelt vähemalt puhtatõulisi 2 isa ja 4 ema.

e/. Tasuvuse ja üldmulje hindamisel võetakse aluseks arveraamatute andmed ja linnupidamise üldist seisukorda.

M ä r k u s: Komisjonil on õigus esitatud andmeid kahtluse tekkimise puhul lugeda mitte otsustavateks, võttes ühtlasi arvesse Kehtna kontrollkanala kontrollitud kanadetoodangut.

9. Auhindadeks jagatakse välja E.L.K.Seltsi poolt auhindade diplomid esimese, teise- ja kolmanda auhinna päale lindude liikide järele, rahalised tasud ja rändauhinna 3.a.kaitsmisega. Auhindade määramise kinnituab E.L.K.Seltsi juhatus,

M ä r k u s: Komisjoni otsuste päale võivad võistlejad protesteerida ja täiendavalt andmeid esitada kahe nädala jooksul päale auhindade määramise väljasaatmiste teadaannet. Sisseantud protestid vaatab komisjon läbi 2 nädala jooksul, kusjuures tehtud otsus jääb lõplikuks.

10. 1-se auhinna saanud kana-pardi- hane- või kalkunikasvandused jäävad kuni järgmise võistluse lõputulemusteni E.L.K.Seltsi sugulavadeks, kust E.L.K.Selts juhhib tõumunade ja tõulindude otsu ning müüki. Sugulavad jagatakse esimese ja teise järku, kusjuures 1-se järgu sugulavaks saamiseks peab hindamisel saama vähemalt 95 punkti.

11. Auhindamiseks ja majapidamist ülevaatamiseks moodustab E.L.K.Selts komisjoni, kuhu kuuluvad E.L.K.Seltsi ja Põllutöoministeeriumi esitaja ning E.L.K.Seltsi nõuandjad komisjoni liikme õigustega ainult oma raiooni piirides võistlevate linnukasvanduste hindamise ja järeelvaatuste suhtes.

Eelmisel aastal alanud neljandat kanakasvandus vahelised võistlused mis algasid 50 linnuga 5 lõppesid 31.oktoobril 1930 a, kusjuures auhindamisele tuli 37 kanakasvandust järgmiselt:

Auhinnaad.	Auhindade saajate arv.	Auhinna saajad said preemi- jaid ä kr.
I	17	40-50
II	13	25-30
III	6	15-20
ergutusraha	1	10.
Kokku	37	40000

Kanapidamise tasuvuse uurimise otstarbeks saatsid 1930 a. 37 kanapida-
jat oma arveraamatud E.L.K.Seltsile .Kui siiamani võeti keskmiseks
munatoodangu arvuks kana kohta 120 muna aastas, siis oli 1930 a.arve-
aastal munatoodang kana kohta tõusnud keskmiselt 138 peale, sellega
15% eelmisest aastast kõrgem.

Keskmine^{ks} munatoodanguks võeti sellepärast 140 ^{muna} .Nii siis liigitati :

I- rühm, kanapidamised munatoodanguga üle 140 muna ja

II- " " " alla 140 " kana kohta.

Nagu varemgi arvati ka nüüdki mõlemate gruppide kohta tasuvus
eraldi. Keskmiselt oli tulu kana kohta aastas 12,83 kr. ja kulu 10,73 kr.
Järjekult tulu 2,10 kr. kana kohta.

Kanakasvanduste alla mahutatud kapital kandis 10,25%. Puhtsaak
%% antud kapitalist oli 4,20 krooni. Keskmise muna hind oli 1930 a.
kodumaal 7 senti.

Tasuvuse võrdluseks 1929 ja 1930 a. kohta toon alljärgneva tabeli:

T u l u.		Tulu, kui karjamaa sööt ei ole kuluna arvatud.	
Kanapidamise kohta kr.	1.linnu kohta kr.	1.kanapid. kohta kr.	1.linnu kohta kr.
I rühm	394,45	5,32	415,32
II "	187,04	2,88	233,27
Keskmiselt 1930a.	283,33	4,01	316,91
" 1929"	170,39	2,80	227,00

Sellest võrdlusest järgneb, et võistlevad kanapidamised on 1929^{kuu} 1930 a.
palju edenenud. 1.nov.1930 a. algas viies ülemaaline linnusvanduste

vaheline võistlus. Sellest võistlusest võttis osa 52 linnuksvandust järgmistest maakondadest :

Harjumaalt	- 12,	Järvamaalt	4.
Viru "	- 7,	Pänu"	2.
Viljandi"	- 8.	Võru "	5,
Tartu "	- 7,	Valga"	4,
Lääne"	- 1,	Saare"	2.

Kokku 52.

1931 a. peale jäi E.L.K. Seltsi järelvale alla 17 linnuksavandust järgmistes maakondades:

Hrjumaal	- 4,	Järvumaal	1.
Virumaa	- 2,	Viljandi"	1.
Tartu"	- 4,	Pärnu"	2.
Võru"	- 1,	Valga"	2.

Kokku 17.

Nende sugulavade kaudu juhtis Selts tõulindude ja munade müüki. Kanadest, kes munenud esimesel munemisaastal alla 130 muna, pole lubatud müüa tõumune ega järeltulijaid. 1930 a. pandi ka maksma sugulavade määrus mille järgi sugulavas peetavast igast tõust tõulindude ~~arv~~ alammäär peab olema vähemalt kaks sugurühma, kaks kukke ja 15 kana ja samast tõust 10 reservkana. Tõu arendustöö edendamise ja tõumaterjali levitamise jälgimise otstarbel seati sugulavadesse täpne töömaetrjali müügi registreerimine Seltsi wauandjate järelvale all.

1930 a. oli Eestis kanu 884562 ./Siiajuurde on ka kuked arvatud/. Kanad munesid sel aastal 92352000 muna, kusjuures keskmine munasaak kana kohta ulatas üle riigi 104 muna peale.^{84/}

Kanade juurekast oli Põhja Eestis intensiivsem. Väljaveeti 1930 a. 24784000 muna- 2300000 krooni eest.^{85/}

Seega ületas väljaveetud munade arv 2.273.360 tk. võrra 1929 a.

munade väljaveo, kusjuures aga raha saadi 49000 kr. võrra vähem. Vahe oli tingitud sellest, et 1929 a. saadi eksportmunast keskmiselt 10,4 senti, 1930 a. aga 9,0 senti tk. seega langus hinnas 13,4%^{86/}.

Lihaeksport kannatas selle all, et ei olnud kindlat välisturgu. Siiski veeti välja vähemal määral hanesid, parte ja kalkuneid, kuna kanu peeti sel ajal ja peetakse meil praegugi peaauglikult munatoodangu otstarbel.

1930 a. läks meie munasaadeti⁸ pea puha Saksamaale/98,4%/^{87/}.

Siinkohas poleks mitte vähem huv-i pakkuv see miliselt sakslased hindasid ja arvustasid meie kanamune "Eier Börse" 1930 a. nr. 1. kirjutab järgmist: "Eesti munaproduktisioon on liiga väikene selleks, et edendada mõjuvat osa rahvusvahelisel munaturul. Kvaliteedi poolest ei jää aga Eesti muna Taani omast taha. Eesti muna tarvitajaks on Saksamaa, kus seda hääl meel ostetakse. Ärisidemed Saksa importööride ja Eesti eksportööride vahel kujunesid viimasel aastal väga sõbralikuks. Loodetavasti saavad tihedad sidemed nende kahe maa vahel veel enam süvenema."

Nii annab see erapooletu kiri tunnistust meile Eesti kanakasvatuse järele jõudmisest Lääne-Euroopa kanakasvatuse tasemini.

^{90/} Ka 1931 a. õhutas E. L. K. Selts kanade arvu suurendamist, munade kiirelt turule toimetamist, parema tõumaterjali levimist, linnukasvatuse oskust ja paremat kanaruumide korraldamist. Selleks korraldasid nõuandjad tegelikke linnukasvatuse kursusi ja kõnekoosolekuid. Samuti käisid ka üksikutes majapidamistes nõu andmas.

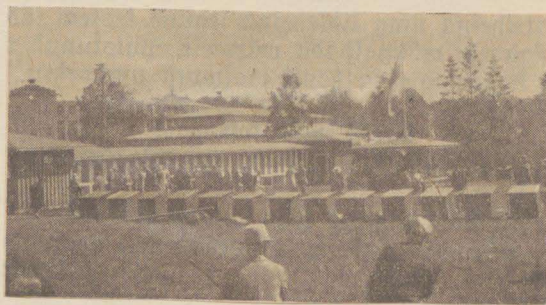
1931 a. peeti kursusi 158, sealjuures peeti loenguid kui ka praktilisi harjutusi. Osavõtjate arv ulatas 12.-tuhandesse.

Eriti pandi rõhku praktilistele kanapidamise tarberiistade valmistamisele ja praktiseeriti ka sealjuures ka söötmissi. Eesti L. K. Seltsi instruktorid käisid nõu andmas 586-es majapidamises. Sealjuures peeti silmas, nagu eelmistelgi aastatel, et linnukasvandusi saaks sisse seada võimalikult odavalt⁹¹ ja otstarbekohaselt.

Ruumide korraldamisel rõhutati vanade olemas olevate hoonete ümberkorraldamist ja katusealuste ruumide kasutamist, mida on võimalik teostada oma tööjõuga ja väiksemate kuludega.

E. L. K. Seltsi poolt organiseeriti ülema pöllumajanduslistel

näitustel linnukasvatuse osakonnad, kus Selts esines õppetlike vāla ja panekute, diagrammide ja tabelitega.

Sinnukasvatuse väljapanek Tallinna Põllumeeste feldti näitusel.

V-es ülemaaline linnukasvanduste vaheline võistlus lõppes 31 okt. 1931a. Sellest võistlusest võttis osa 52 linnukasvandust, kuna auhindamisele tuli neist 36, järgmiselt:

Auhinnad.	Auhinnade saajate arv	Auhinna saajad said preemijaid a krooni.
I. "sugukukki"	20	25.
II. "sugukana"	12.	15.
III.	2.	10.
ergutusraha	2.	5.
Kokku	36.	60 krooni.

Tasuvuse kohta toob "Karjamajandus"⁹² järgmised arvud: Tasuvuse uurimise otstarbeks saatsid E.L.K. Seltsile 1931 a. 35 kanapidamist oma arveraamatud keskmiseks munatoodangu piiriks eelläinud 1930 a. 140 muna asemele/s. oli tingitud heast talvest/ jäi 1931 a. - 130 muna. Keskmiselt munesid kanad 129 muna kana kohta aastas.

Keskmine sissetulek kanakohta oli 10,41 kr. ja väljaminek 9,35 kr. - seega tulu 1,06 kr. kana kohta aastas. Puhtsaak % antud kapitalist oli 2,86 kr. Kanakasvanduste alla pantud kapital kandis kasu 6,6% - seega eelmisest aastast vähem 3,65%. Keskmine muna hind oli 1931 a. kodumaal 6 senti. ⁹³/.

Virumaal	- 158,4.	Pärnumaal	- 89,8
Järva	- 141,9.	Läänemaal	- 69,9
Viljandil	- 121,0.	Saaremaal	- 82,0

1.nov.1931 a. algas VI-es ülemaaline linnukasvanduste vaheline võistlus, millest võttis osa 63 linnukasvandust.

1932 a. peale jäid 20 sugulava järgmistes maakondades:

Harjumaal	- 4,	Viljandimaal	- 2
Viru"	5,	Pärnu "	2,
Tartu"	5,	Valga "	1,
Järvamaal	1,		

kokku - 20.

1931 a. müüdi E.L.K. Seltsi järlvalve all olevatest sugulavadest tõumaterjali järgmistes arvudes:

	1931.	1930.
217 isikule sugumune	5873	3047 tk.
52 " päevavanuseid kanapoegi	1719	1299 poega
30 "sugukukki	45	72 kukke
28 "sugukanu	191	121.

Võrreldes 1930 a. näitas sugumaterjali levik tõusu .

1931 a. võeti tõuraomatusse 151 kana. Kehtna kanakasvatuse kontroll-jaama teise aasta tegevus lõppes 30.sept.1931 a. 1.nov.1931 a. algas Kehnta kontrollkanala oma kolmandat tegevusaastat 40 kontrollkanaga s.o.- 8 kontrollrühmaga.

Suvel korraldati loomatervishoiu osakonna kaudu sugulavadest ja paremates linnuksvandustes loomaarstlike kontrolli tibeade valgetaudi /gallinarium batsilloosi/ ja teiste nakkushaiguste uurimiseks.

Kõik haiged ja kahtlased linnud hävitati .

⁹⁴/ Eestis oli 1931 a. 1.113.160 lindu millisest arvust oli 937.110 kana.

Üleriigi tuli talundi kohta 7-8 kana, Saaremaal-4. Enamuses olid kanadest valge leghorn ja pruun itaalia tõud. Saaremaal oli 1931 a. 45.000 lindu 1925 a. 15.689 linnu vastu- seega suurenenud selle aja jooksul 29.311 linnu võrra. Iga saja loomaksuse kohta tuli kodu-

linde 1931 a:	Virumaa - 158,4.	Põlserimaal - 89,8
	Järva" - 141,9.	Läänemaal - 69,9
	Viljandi" - 121,0.	Saare" - 62,0

Sellest järgneb, et Viru-, Järva-, Viljandimaal iga kodulooma kohta peale sulgloomade tuli kuni 1,5 kodulindu, kuna aga ülejäänud 3 maakonnas lindude arv vähem oli kui teiste koduloomade arv. 1931 a. veeti välja 22.529.000 muna, millede eest saadi 1.500.000 krooni. Sellega läinud aastast 2254120 muna ning 800000 krooni võrra vähem. tagasimineki oli 9%⁹⁵ /.

Käsilähes kanade erilise hulga suurenemisega suurenes ka munade toodang kuna keskmine munatoodang palju ei olnud suurenenud. Nii siis suurenes munadetoodang kanade juurekasvatuse arvel. Kanamunade väljaveo vähenemist põhjustasid asjaolud, et Saksamaal, kuhu veeti 94% meie munaväljaveost arenes raskelt majanduslik seisukord. Umbes 6% läks meie kanamune 1931 a. Inglismaale. Eksportmunade hinnad olid langenud 1930 a. 8,25 sendi pealt 6,25 sendi peale. - 1931 a. aastal. Seega langes hind 24%. Lihaväljaveodu oli kindla välisturu puudusel väike.

96% Toon siinkohas veel ära Riigikogu poolt vastuvõetud munakaubanduse kontrollmääruste nõuded. Antud kontrollmääruses on ettenähtud üksikasjaliselt munade liigituse, märkimise ja pakkimise kord. Väljaveetavad kanamunad jagatakse hoidmise viisi järgi kolme rühma: I-rühm - värsked munad, II-rühm - külmhoitavad munad, ja III-rühm - konserveeritud munad.

Värsked munad jaotatakse kahte valikusse: - ekstravalik ja priimavalik. Ekstravalikus peab munakollane läbipaistev või vähe nähtav olema, seisma muna keskel, munavalge olgu läbipaistev ja täitsa kindel, ei tohi loksuda, õhuruum mitte üle 3 mm. sügav, koor selge ja terve ja täiesti puhas. Priimavalik - nõudmised peaaegu endised, õhuruumi sügavus on lubatud maksimaalselt 8 mm.

Eesti eksportmunade pakkimiseks tarvitatakse pappraamidega sisustatud kaste mahutisega 360 muna. Mune sorteeritakse kaalu järgi 5 liiki järgmiselt:

Liigi Nr.	120 tk.kaal. Inglise naeltes	kilogrammi- des.	Üksiku muna kaal grammides.
I	15	6,80	58-57
II	15 $\frac{1}{2}$	7,06	57-59
III	16	7,26	59-62
IV	17	7,71	62-66
V	18	8,16	66 ja üle.

Üksiku kaalu liigis võib muna kaaluda kõige rohkem ^{3 gramm} üle või alla ettenähtud normi. Eesti värskaid väljaveetavaid mune märgitakse eksportööri või sorteerimise punkti poolt vastava templiga. ~~Värsk-~~ Värsketele munadele lüüakse ovaali kujuline punase värviga tempel sõnaga "Estonia", külmetusmajas hoitud munadele ümargune rohelist värvi tempel ringis sõnadega "Goldstored Estonia" ja konserveeritud munadele ümargune samavärviline tempel ringis sõnadega "Preserved Estonia".

Ülevaade kodulinnukasvatuse arengust riikliku iseseisvuse kestel kuni 1939 aastani.

Silmapaistvamaid edusamme linnukasvatuse alal riikliku iseseisvuse ajal on teinud peamiselt kanakasvatus. Sellel alal püüti leida õige palju välissugumaterjalist meie kliimale kohasemaid, häid munakanu. 1921 a. peeti Tartu lähedal Kabina mõisas Eesti L.K. Seltsi hoole all 13 tõugu kanu. Nüüd aga on meil levitavamateks kanadeks kanade suguvõimades veel valged leghornid, pruunid Itaalia, plymouth-rockid ja harva fawerollid. Neist on kolm esimest näidanud häid kohanemisvõimeid ühes suure munatootega.

Nii siis on jõutud siin katsetamisajajärgust üle ja leitud kindel tõualuspõhi, millele on mõttet rajada tuleviku arendamistööd. Lihakanu peetakse Eestis vähe. Ka puudub lihakanade eksporteerimiseks kindel välisurg.

"Karjamajanduse" 1930 a. L 407 aruandel on meil Eestis ~~mitte~~ puhttõulisi Tuluusi ja vähemal määral ka Lõndeni hanesid. Partidest on nimetamisväärsed pekingi ja ruaani puhttõud. Kalkunitest esinevad meil pronks ja valge vigiinia tõud. 1930 a. näitas hanede ja partide

sugumaterjali nõudmine suuremat tendentsi. Muidu aga on nende kodulindude kasvatamine Kanadega võrreldes vähemat pinda leidnud. Et aga ka hanede, partide-ja kalkunite-tõugude arenemist meil rohkem võimaldada, selleks laiendati 1930 a. ülemaaline kanakasvanduste vaheline võistluste- ka nende kodulindude üle.

Eesti kodulindude arvu kasvu 1919-1931 a. selgitab järgmine tabel.

Aasta	Kokku kodulindud.	K a n a d.	Muud kodulinnud pääle kanade.	
1919.	-	209926	-	
1920.	338119	282834	55285	
1921.	-	378998	-	
1922.	-	412342	-	
1923.	-	466560	-	
1924.	-	-	-	
1925.	723987	592477	131510	
1926.	797620	662030	135590	
1927.	830210	691500	138710	
1928.	865590	725880	139710	
1929.	1022709	853309	169400	
1930.	1059870	884562	175308	
1931.	1113160	937110	176050	104/.

Kodulindude arv on suurenenud ajavahemikul 1920-1931 - 775041 linnu võrra ehk 229,2%. Kanade arv suurenes samal ajavahemikul 654276 võrra ehk 231,4%. Teiste ülejäänud kodulindude arv aga 120765 võrra ehk 218,7%.

Nii siis on kanade ja ülejäänud kodulindude arv suurenenud pea paraleelselt. Praegu on meil kanu iga elaniku kohta umbes 1./Taanis 4/.^{98/}

Kui veel 1925 a. oli Eestis 99% ebapuhast tõugu kanu, siis on puhttõuliste kanade arv pragu juba 25% peale tõusnud.^{105/}

/"Karjamajanduses" 1932 a. andmetel oli puhasttõugu kanu 1922 a. 5-8%.

Kokkuvõetud andmed üleriikliste linnikasvanduste vahelistest
võistlustest.

Et- as sist.	Mitu kana kasv. v.osa.	Mitu k.k. lõp. võist.	I.auh.- said	à kr.	II auh.- said.	à kr.	3auh.- said.	à kr.	Ergu- tus raha said	----- k.k.arv-à kr.	Auh. jõi ilma.
I	36	26	12	50	11	30	2	10	-	-	1.
II	40	24	10	50	8	30	3	20	7	20	-
III	41	30	8	60	10	30	5	20	1	10	-
IV	50	37	17	45kesk mine	13	27,5	6	17,5	1	10	-
V	52	36	20	25	12	15	2	10	2	5	-
VI	63										

Sellest tabelist näeme, et ^{ülev. linnuk. vahel. võistl.} osavõtnute linnukasvanduste arv on näidanud järjekindlat tõusu. 36 kodulinna kasvanduse vastu 1926/27 a. võt~~s~~id 1931/32 aastal juba 63 kodulinnukasvandust võistlustest osa. Samuti näeme tõusu esimest auhindade arvus aastate järele. 1926/27 said esimest auhinda 12 võistlustest osavõtnud kodulinnukasvandust, kuna aga 1930/31 aastal esimest auhinda juba 20 kanakasvandust said.

Nähtavasti majanduslise kitsikuse kasvamisega on aga preemiate suurus /näide 1-se auhinna kohta/ 1926/27 aastal 50 kr. pealt langenud 25 krooni peale 1930/31.

Alljärgnevas tabelis toon ülevaate kanakasvanduste vahelistest võistlustest osavõtnud kanakasvandustest 1926/- 1931 aastani.

	1926/27.	1927/28.	1928/29.	1929/30.	1930/31.	Summa maakondade järele.
	7	8	8	10	12	45.
	5	6	8	7	7	33.
	3	3	2	2	1	11.
	2	-	-	1	2	5.
	-	-	1	1	4	5.
	3	4	5	8	7	27.
a	8	10	6	10	8	42.
	4	3	5	4	4	20.
	2	4	5	4	5	20.
	2	2	1	3	2	10.
guarv	36	40	41	50	52	218.

T a b e l N r . I I I

Aasta	Mitmes linnu- kasvatuses raa- matuid peetud.	Võetud muna keskmise piiri.	Keskmise muna arv.	l k a n a k o h t a			Puhtsaak %% antud kapitalist kr.	Kapitali tasuvus %/o.
				Sissetulek kroonides.	Väljaminek kroonides.	Puhaskasu kroonides.		
1926/27	24.	120.	111.	10,90.	8,55.	2,35.	395.	24,05.
1927/28	22.	120.	112.	11,58.	9,90.	1,68.	355.	17.
1928/29	27.	120.	120.	11,99.	10,97.	1,02.	590.	5,9.
1929/30	37.	140.	138.	12,83.	10,73.	2,10.	420.	10,25.
1930/31	35.	130.	129.	10,41.	9,35.	1,06.	286.	6,6.

Sellest tabelist näeme, et kanakasvanduste vahelistest võistlustest on osavõtnud kõige rohkem kanakasvandusi - 45 - Harjumaalt, selle järele tulevad Viljandi- 42 ja Virumaakond 33 kanakasvandusega. Kuna aga Saare ja Järvamaakond kumbagi 5 kanakasvandusega kõige vähemal määral esitatud on. Kui arvestada, et kanakasvanduste vahelistest võistlustest osavõtnute majapidamiste arv enamvähem tõukanakasvanduste arvu äramäärata aitab siis järgneks siit, et meil neis maakondades peetakse rohkem tõukanu mis enam rahva hariduse ja jõukuse poolest seisavad kõrgemal astmel. Kõige rohkem ^{aga} võiksid meid huvitada kanakasvanduste tasuvuse andmed, milliseid E.L.K. Selts ka juba 1926 a. peale on kogunud: /vaata juuresolev tabel nr. III

Kõige pealt näeme sellest tabelist, et nende linnukasvanduste arv, mis tasuvuse uurimustest huvitatud on olnud, aastatega suurenenud on /24-pealt 1926- aastal kuni 35 peale 1931 a. Ka on keskmine muna arv kana kohta tõusnud 111 peale 129 peale /1929/30 a. andmeid tuleb eriliselt soodsa kevadtalve ilmastiku arvele panna/.

Nii siis on edu ka neistki andmeist näha. Kahjuks aga langeb puhaskasu 2,35 kr. pealt 1,06 kr. peale, - Käsikäes kapitali tasuvusega. Siit võime ka järeldada, et kui meie majandusline kriis küllalt mitte ruttu ei tagane, siis linnukasvatuse vähese tasuvuse tõttu ^{võib} seisk tulda meie kodulinnukasvatuse edenemises.

Mune eksperteerijaid firmasid oli viimastel aastatel kuus. Eksportööride suur arv mõjutab meie kanamunade hinda siseturul, sest igal eksporteerijal on oma munade kogumisvõrk mis nõuab ülespidamise kulusid. Tihti on ühes ja samas alevis neli kuni viis kogumispunkti, millede tööga vabalt üks kogumispunkt saaks valmis. Meil tuleb keskmiselt iga eksporteeriija kohta eksporteeritud mune 4 miljonit, kuna Taanis samal ajal üks eksporteeriija 14,5 miljonit muna eksporteerib välja.

Üldeksportidist kanamunade-eksporti poolt moodustatud protsent 1923a. 1931 aastal avaldub järgmises tabelis:

Aasta.	Kanamunade eksp. moodustab üldeksportidist %.
1923	1,6%
1924	3,1%

1925	3,5%
1926	2,1%
1927	3,1%
1928	4,0%
1929	4,2%
1930	4,8%
1931	3,9%

Tabelis leiduvate andmete põhjal selgub, et tõus, mis on kestnud 1930 aastani avaldab languse tunnuseid. Viimane on tingitud madalatest hindadest väliseturul, millega kaasas käis paraleelselt munade suurem nõudmine siseturul.

102/Karjamaajandus" 1932 a. andmete põhjal olid ~~1932~~ l-helt muna-paarilt järgmised eksporteerimisega seotud kulud:

Komisjoni maks	1,50 s.
Veokulu raudteel	0,33 "
Pakkimise kulu	0,70 "
Väljaveo maks	0,12 "
Eksport.äri kulu	1,45 "

Summa 4,2 s, paarilt.

90% munadest tuuakse meie kogumispunktidest, kuna ülejäänud 10% linnukasvatajate poolt eksporteerijatele üleantakse ilma vahetalitusega. Mune veeti 1922-31 aastal välja järgmiselt maade järele ja saadi valuutat tuhandetes kroonides:

1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
13	5	328	648	336	598	734	86	24	74
-	2	200	537	567	998	1317	2230	2067	1354
281	330	430	284	20	2	-	-	1	0,3
8	67	90	42	-	21	97	17	7	-
252	404	1048	1511	923	1619	2157	2333	2099	1429

Protsentuaalselt üksikute maadest saadud valuuta 1922-1931 aastani avaldub järgmises tabelis:

a a	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931.
ismaa	5	1,3%	31,3	43,0	36,4	37,0	34,5	4	1,1	6
amaa	-	0,5	41.	35,5	61,4	61,6	61,0	95	98,4	94
simaal	92	81,7	19,1	18,8	2,2	0,15	-	-	0,1	-
emaa	3	16,5	8,6	2,7	-	1,25	4,5	1	0,4	-
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Kuni 1926 aastal kõigub meie väljavedu mitmesugustes maades. Alles 1926 aastast alates on muutunud Saksa turg kõige vastuvõetavamaks Eesti kanamunadele. Peale kanamunade on katsetatud ka kodulinnuliha väljaveoga. Peamiselt olenes viimase väljavedu nendest soodustustest, mida pakkusid madalamad tollid ja kaubalepingud. Järgmises tabelis näeme kuivõrd kõikuv on olnud kodulindude liha eksport-1923 aastast, mil saadeti esimesed saadetised kodulinnuliha välja, kuni 1931 aastani.

A a s t a.	kg.	Saadud valuutat kroonides.
1923 ^x	19.552	18.513
1924	20.965,3	32.264
1925	48.985,2	81.420,5
1926	18.960,0	28.927,1
1927	13.384,0	18.419
1928	78.142,0	114.300
1929	41.142,0	86.148
1931	425	6.46

X/Markade ümberarvestusel olen arvestanud ühe krooni võrdselt 100 margaga.

/112/

Nagu andmetest selgub, ~~veetakse~~ 1923 aastast ~~peale~~ ikka järjest linnuliha vähem välja. Põhjusena võiks mainida ~~raske~~ majanduslikku kriisi, mis tabas kogu Euroopat, ja sundis rahvaid osalisele vabakaubandusele lõppu. Raske majanduskriis on surunud oma raudse maski nii linnuksvandustele, kui ka nende toodetele. Kuni 1928 aastani valitses meil kodu-

linnuliha toote eksporteerimise alal tõus, kuid ka reaktsioon tuli üsna vara. Selletõttu need kahjud mida nüüd toob majanduskriis, on ^{meil} palju vähemad kui neis mais, kus on suuremad kapitali paigutatud kanakasvatus-^{neis-}tesse. ⁹

Järgnev tabel annab meile ülevaate üldmüüdnoodangust ja selle jaotumisest sise- ja välisturule. 1921 - 1930. a.

	Munade üldarv	Siseturule mahutatud munade arv.	Eksport. munade arv.
1921	22.739.880	21.509.880	1.230.000
1922	28.039.256	25.888.636	2.150.620
1923	34.759.000	30.638.060	4.121.140
1924	50.776.000	40.595.520	10.180.480
1925	57.891.000	44.743.440	13.147.560
1926	64.349.000	53.633.240	10.715.760
1927	66.453.000	50.369.640	16.083.360
1928	70.775.000	46.530.440	24.244.560
1929	83.623.000	61.112.360	22.510.640
1930	92.352.000	67.568.000	24.784.000
1931 ^x			22.529.880

Andmed 1919 ja 1920 aastate kohta on umbkaudsed sest tol aastail maksude kartusel ei avaldatud õigeid andmeid.

1919	12.555.560	12.555.560	Väljavedu
1920	1.697.040	1.697.040	pole. 104/

x/ 1931 aasta kohta puuduvad andmed munade üldtoodangu ja ka siseturule mahutamise kohta.

1921 aastast 1930 aasta vahemikul on munade üldarv tõusnud 2.273.9880 pealt 92352000 - munani ehk 69.612.120 muna võrra, mis moodustab 301, 3%. Väljaveetavate munade arv on tõusnud 1921 a. 1230000-^{sellagi} aastast 1931 aasta 22.529.880 munani. 1931 aastal eksporteeriti 21.299.880 muna rohkem kui 1921 aastal. Nii on 1931 a. eksport võrreldes 1921 a. ekspordiga tõusnud 1731,6%.

100/ 1928 aastal toodi Rootsist tõukanu siia kes osutusid gallinaarium-taudi levitajaks Eestis. Samuti olid paljud Rootsist toodud plymouth-rockid tiisikuses. - Järjekult ei läinud kõik nii nagu sooviti. Kaunis valusalt andis tunda end arstlise kontrolli puudumine kodulindude üle, - iseäranis aga just sisseveetavate kodulindude juures.

101/

1931 a. korraldas loomatervishoiu osakond laiaulatuslikuma looma-arstlise järelvaatuse tiisikuse, gallinaarium taudi /tibude valge taud/ ja teiste nakkushaiguste suhtes. Tartu Ülik. loomaarstitead. bakterioloogia-jaama andmetel oli ^{1931/a} väikene protsent neid kodulinnukasvandusi mis osutusid gallinaarium infektsioonist täielikult vabaks. Suuremas osas kodulinnukasvandustes oli mainitud taudi vähemal või suuremal määral.

Tiisikust tuleb meil kodulindude seas vähemal määral ette. Kuna seda kergem diagnoosida ja et ta ka mitte nii nakkav pole kui gallinaarium taud, on tiisikus tõrjutud meie kodulinnukasvandustest pea välja. Vähemal määral tuleb meil kodulindude juures ette veel valgeveresust /leukemia/ ja soolte usse /coccidiosis/ /Andmed T.Ü. loomaarstitead. väike-looma kliinik/.

Suureks teguriks kanakasvatuse mõtte levitamisel on olnud E. L. K. Seltsi algatusel korraldatud osavõtnud Eesti Põllumajandusnäitustest. Selgitavate diagrammide ja tabelite ning tegelikkude kanatõumaterjali väljapanekutega tiivutati asjast huvitatuid tegutsemisele kanakasvatuse alal.

103/

Arenemist võime ka lugeda sellest, et kui kanakasvatus meil oma arenemise algul alles oli, siis auhindu määrati kaua välimuse järele. Nüüd võetakse aga arvesse esimesena linna munatoodang. Suurel määral just näituste tõttu ongi levinenud meie kanakasvandused maal. Ei saa aga ka mainimata jätta seda intensiivset edendamistööd mida E. L. K. Selts oma instruktorite kaudu üle riigi teinud on. Lõpukokkuvõttes asuvatest tabelitest näeme, et Eesti kodulinnukasvatus pea kõigis omis detailes viimistletud on. Kõike seda hääd mida meil ^{Koelu} linnukasvatuse alal tema algpäivil riikliku iseseisvuse ajal ei olnud, seda on nüüd. Kõike seda hääd mida ^{Koelu} linnukasvatuse alal oli veel vähe, seda on nüüd palju rohkem. Eesti

koõulinnukasvatus on iseseisvuse ajal suure sammu käinud arenemisteed, ta on edenenud jõudsasti. Jaaks veel vaid soovida, et praegune majanduslik kriis seda arenemiskäiku ei pidurdaks.

Punkt Semikoolon.
Stud. . . .

S I S U K O R D.

Ajalooline ülevaade kodulinnukasvatuse arenemise kohta kuni 1919 aastani.

Eesti kodulinnu kasvatuse arenemine ja edu 1920 a. lehek-2. [- lehek 1.

"	"	"	"	"	1921	"	-1-4.
"	"	"	"	"	1922	"	-1-6.
"	"	"	"	"	1923	"	-1-7.
"	"	"	"	"	1924	"	-1-8.
"	"	"	"	"	1925	"	-1-9.
"	"	"	"	"	1926	"	-1-11.
"	"	"	"	"	1927	"	-1-17.
"	"	"	"	"	1928	"	-1-18.
"	"	"	"	"	1929	"	-1-21.
"	"	"	"	"	1930	"	-1-27.
"	"	"	"	"	1931	"	-1-33.

Ülevaade kodulinnukasvatuste arengust riik-

liku iseseisvuse ajal kuni 1932 a. _____ -1- 37.

Diagrammid.

Nr.1. Sulgloomade arv Eestis 1919-1931 a.

nr.2. Kanade arv ja munade üldtoodang eestis 1919-1930 a.

nr.3. Kanamunade üldproduktsoon ja väljavedu Eestis 1919-1930 a.

nr.4. Eesti munade eksport ja saadud valuuta 1922-1931 a.

N i m e t a t u d k i r j a n d u s .

r.

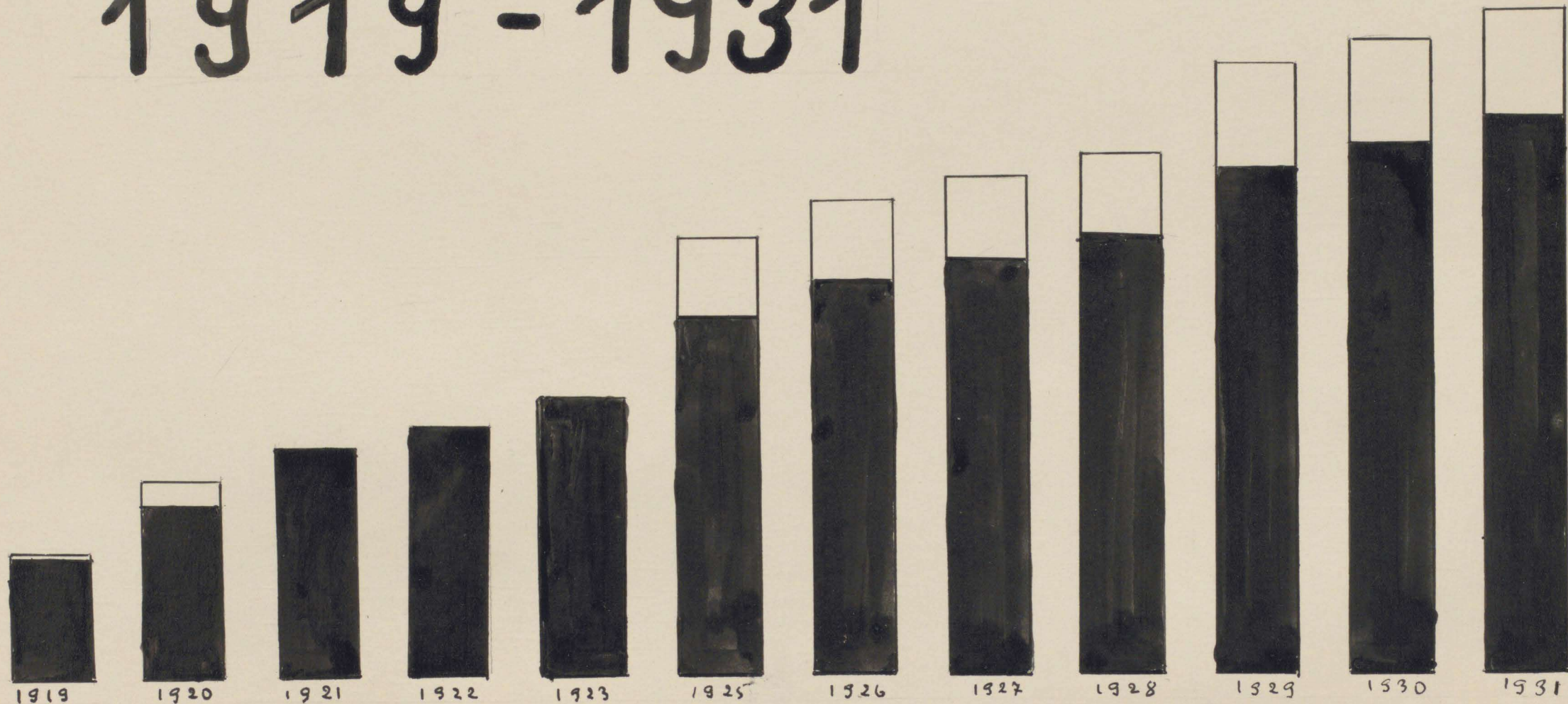
Vaata:

1. Die Geflügelzucht in Eesti 1932. *Author?*
2. Põllumees 1925 lhk. 57.
3. E.L.S. 1919-1929 lhk. 3-
4. Põllumees 1925 a. lhk. 58.
5. E.L.S. 1919-1929 lhk. 5
6. E.S. ja V.K.S. 1921 a. aruanne.
7. E.L.S. 1919-1929 lhk. 6.
8. Põllumees 1925 lhk. 23.
9. Nr. 8.
10. E.L.S. 1919-1929 lhk. 8.
11. Nr. 6.
12. Põllumees 1925 lhk. 306.
13. E.L.S. 1919-1929a. lhk. 9.
14. " " " 10.
15. " " " 11.
16. " " " 12.
17. Nr. 6.
18. Nr. 12.
19. Põllumees 1921 a. lhk. 307.
20. Nr. 1.
21. Nr. 6
22. Nr. 16
23. E.L.S. 1919-1929 a-lhk. 13.
24. E.S. ja K-K.S. aruanne 1922 a-üle.
25. Nr. 23.
26. E.S. ja V.L.K. Seltsi 1923 a. aruanne.
27. " 1924 "
28. E.L.S. 1919-1929a. lhk. 14.
29. " " " 15.
30. " " " 16.
31. "Karjamajandus" 1926 lhk. 57.
32. Nr. 30.
33. "Karjamajandus" 1926 lhk. 56.
34. Põllumees 1925 lhk. 425.
35. E.L.S. 1919-1929. lhk. 19.
36. "Karjamajandus" 1926 lhk. 78.
37. "Põllumees" 1925 lhk. 155.
38. E.L.S. 1919-1929 lhk. 18.
39. "Põllumees" 1925 lhk. 18.
40. E.S. ja V.L.K. Seltsi 1925 a. aruanne.
41. "Karjamajandus" 1927 lhk. 58.
42. E.L.S. 1919-1929 lhk. 20.
43. " 1926 a. aruanne.
44. " 1929-1929 lhk. 21.
45. Nr. 43.
46. Nr. 43.
47. "Karjamajandus" 1927 lhk. 346.
48. " " 304.
49. Nr. 43.
50. "Karjamajandus" 1927 lhk. 37.
51. Nr. 43-
52. E.L.S. 1919-1929 lhk. 24.
53. " 1927 a. aruanne.
54. "Karjamajandus" 1928 lhk. 41.
55. Nr. 53.
56. E.L.S. 1919-1929 lhk. 25.
57. " " " 28.
58. " " " 30.
59. " 1928 a. aruanne.
60. " 1919-1929 lhk. 33. 34.
61. " 32.
62. "Karjamajandus" 1929 lhk. 94.
63. E.L.S. 1929 a. aruanne.
64. " 1919-1929 lhk. 36.
65. Nr. 63.
66. Nr. 64.
67. Nr. 63.
68. "Karjamajandus" 1931 a. lhk. 207
69. " " 1930 a. lhk. 45.
70. " " 75.
71. E.L.S. 1919-1929 lhk. 31. 34.
72. Nr. 71.
73. Nr. 63.
74. "Karjamajandus" 1930 lhk. 41.
75. " 1929 " 175.
76. " 1931 " 204.
77. " 205.
78. Nr. 63?
80. "Karjamajandus" 1931 lhk. 207.
81. " 1930 " 311.
82. " " 29.
83. " 1931 " 207.
84. " " 210.
85. " " 204.
86. Nr. 85.
87. E.L.S. 1930 a. aruanne.
88. "Karjamajandus" 1930 lhk. 76.
89. " " 308.
90. " 1932 " 185.
91. " " 187.
92. " " 66.
93. Postimees 1932 nr. 54.
94. "Karjamajandus" 1932 lhk. 93.
95. " " 184.
96. " 1931 " 212.
97. " 1930 " 407.
98. Põllumees 1921 lhk. 23.
99. "Karjamajandus" 1930 lhk. 405.
100. " 1932 " 59. 60.
101. " " 189.
102. " " nr. 5.
103. " 1929 lhk. 220.
104. Tarvitatud andmeid tabelite koostamisel järgmistest allikatest:
- I. Eesti "Statistika" 1930 lhk. 394.
- II. Eesti Põllumajandus astatistika 1930 l. 2
- III. Põllumajandus turg 1931 lhk. 529.
- IV. Põllumees 1925 lhk. 18.
- V. Karjamajandus 1926 a. lhk. 33.
- VI. " 1928 " 41.
- VII. " 1930 " 75.
- VIII. " 1932 nr. 5.
- IX. " nr. 2.
- X. Die Geflügelzucht in Eesti 1932 lhk. 12.
- XI. E.L.S. 1927 aruanne.
- XII. " 1930/31 aasta aruanne.
105. Nr. 1.
106. Karjamajandus 1932 lhk. 262.
107. Nr. 106
108. I Karjamajandus 1929 lhk. 95.
- II. " 1931 " 204.
- III. " 1932 " 185.
111. Nr. 26.
112. Väliskaubandus: 1923, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 1931.

Põllumees?

KODULINDUDE ARV EESTIS

1919 - 1931

□ = 15'000 LINDU

■ KANAD

□ MULID KODULINNUD PÄÄLE KANADE

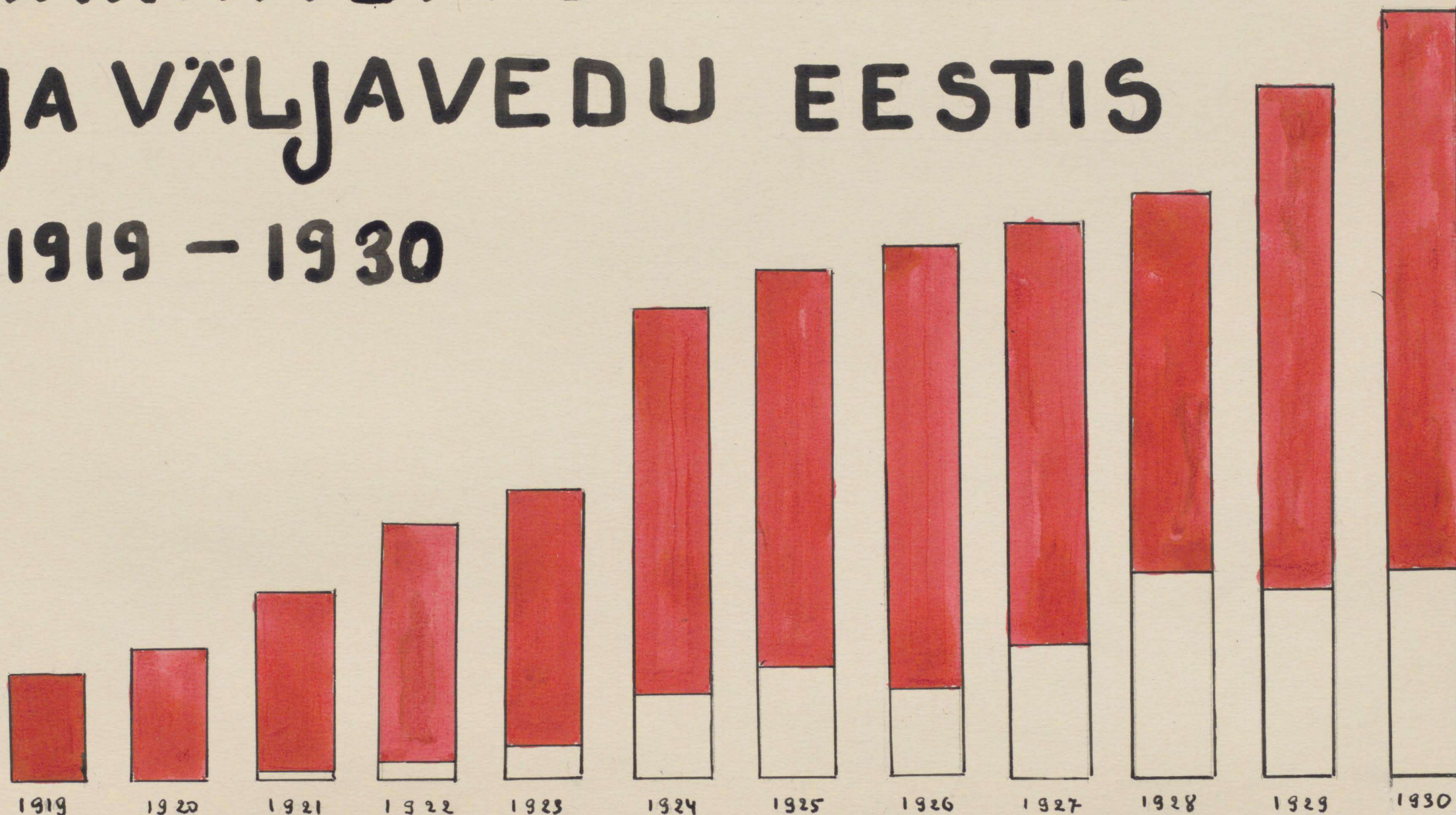
MÄRKUS: 1921, 1922 ja 1923a. kohta muudavad andmed peale kanade
muude kodulindude kohta, ja 1924a. kohta muudavad kõik andmed.

KANADE ARV JA MUNADE ÜLDTOO- DANG EESTIS

1919-1930

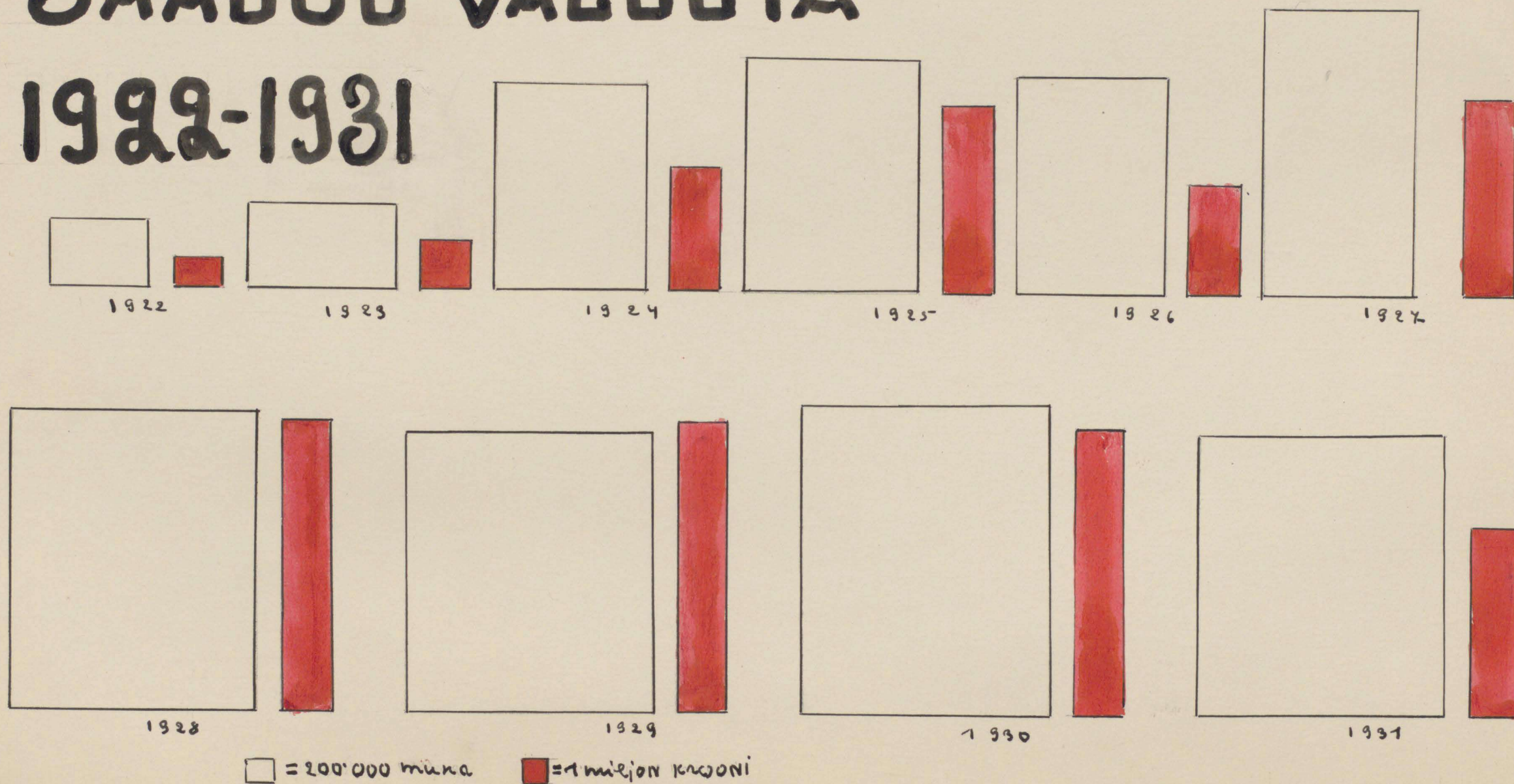
KANAMUNADE ÜLDPRODUKTSIOON JA VÄLJAVEDU EESTIS 1919 – 1930

□ = 1 miljon muna ■ Siseturule valmistatud munad □ Eksporteeritud munad

EESTI MUNAEKSPORTJA SELLEST SAADUD VALUUTA

1922-1931

Auhinnatō

473584 1